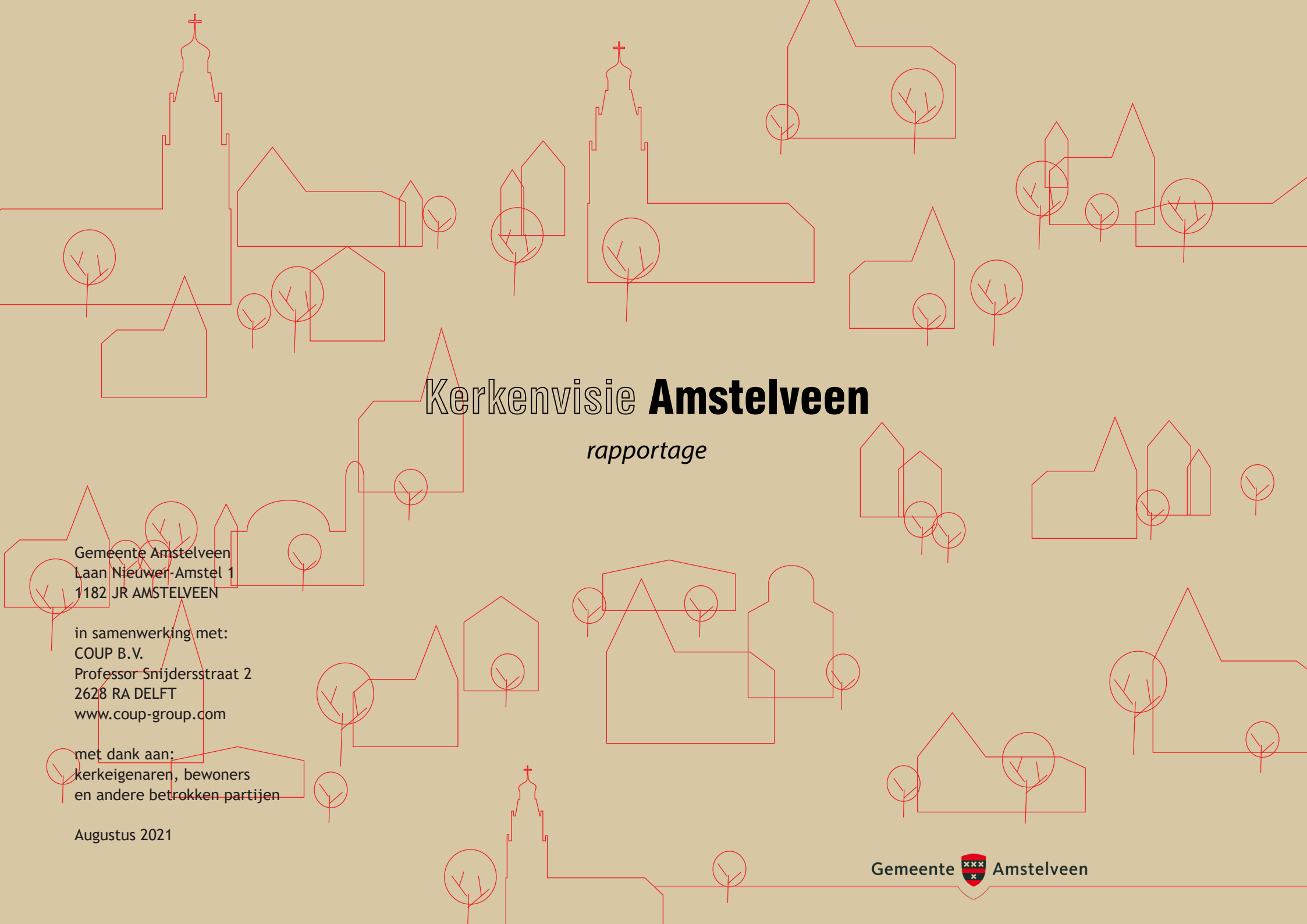

Kerkenvisie **Amstelveen**

rapportage

Gemeente Amstelveen
Laan Nieuwer-Amstel 1
1182 JR AMSTELVEEN

in samenwerking met:
COUP B.V.
Professor Snijdersstraat 2
2628 RA DELFT
www.coup-group.com

met dank aan:
kerkeigenaren, bewoners
en andere betrokken partijen

Augustus 2021

Gemeente Amstelveen

	Gemeente Amstelveen
Titel	*Rapportage Kerkenvisie Amstelveen*
Status	*Concept*
Datum	*Augustus 2021*
Adviseur	*COUP B.V.*
Door	*Willemijn Paijmans (Gemeente Amstelveen)*
	Heleen Agterhuis (COUP)
	Dewi Kuen (COUP)
Vormgeving	*Eve Robidoux (COUP)*

Copyright © 2021 COUP B.V.

woord vooraf

Amstelveen, augustus 2021

Voor u ligt de ‘Kerkenvisie Amstelveen’. Dit document geeft inzicht in het toekomstperspectief van de Amstelveense kerkgebouwen. In Amstelveen staan 16 kerkgebouwen, waarvan momenteel 10 kerken in religieus gebruik zijn. Uit een inventarisatie die is gedaan voor deze kerkenvisie, blijkt dat voor veel kerken de toekomst onzeker is.

De gemeente Amstelveen heeft zich in de afgelopen twee college-periodes in toenemende mate toegelegd op behoud van het lokale erfgoed. De kerken maken daar een belangrijk onderdeel van uit. Het is voor iedereen duidelijk dat kerken gezichtsbepalend zijn voor Amstelveen. Niet voor niets zijn maar liefst 13 van de 16 kerkgebouwen aangewezen als monument. Dat behoedt ze voor sloop, maar niet voor leegstand.

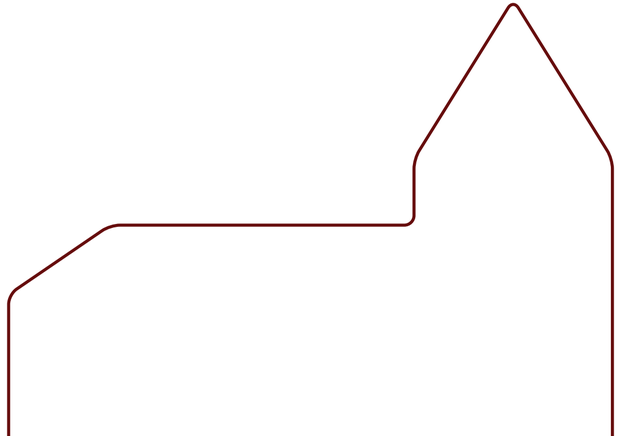
In een stad als Amstelveen, waar zowel de woningnood als de grondprijzen hoog zijn, zijn maatschappelijke voorzieningen van groot belang. Kerkgebouwen zijn, in een verdichtende en steeds drukker wordende stad, belangrijke plekken voor ontmoeting, samenkomst en bezinning.

Daarom willen wij samen met de eigenaren van de kerken met een religieuze functie aan de slag om het toekomstperspectief te vergroten. Dat kan door het invoeren van extra bestemmingen naast de religieuze functie. Maar het kan ook een volledige herbestemming betekenen. Een proactieve opstelling en een goede samenwerking met de kerkeigenaren is in dit proces van groot belang.
Samen willen we zorg dragen voor de toekomst van deze markante gebouwen in het stedelijk landschap. Dat is een hele opgave, en vergt een lange adem. Deze visie geeft hiertoe een aanzet.

Herbert Raat,
Wethouder Erfgoed

inhoudsopgave

woord vooraf	3
inhoudsopgave	5
hoofdstuk 1 inleiding	6
hoofdstuk 2 onderzoeksmethode	10
hoofdstuk 3 feiten en cijfers	12
hoofdstuk 4 onderzoeksresultaten: cultuurhistorisch onderzoek	20
hoofdstuk 5 onderzoeksresultaten: toekomstverwachting kerken	32
hoofdstuk 6 onderzoeksresultaten: swot-analyse	40
hoofdstuk 7 onderzoeksresultaten: duurzaamheidsscans	42
hoofdstuk 8 opbrengsten en quotes uit participatie	44
hoofdstuk 9 aansluiting gemeentelijke beleidsdoelen	48
hoofdstuk 10 opbrengsten en ideeën	50
hoofdstuk 11 visie	64
hoofdstuk 12 actieplan	68
hoofdstuk 13 kerkenpaspoorten	70
bijlage 1 analyse duurzaamheidsscans	90

hoofdstuk 1

inleiding

Tijdens de raadsvergadering van 10 juli 2019 werd de motie ‘Een Kerkenvisie voor Amstelveen’ ingediend. Hierin werd onder andere gesteld dat ‘door een teruglopend kerkbezoek het voortbestaan van veel kerken onder druk staat’ en dat ‘het daardoor voor de eigenaren steeds moeilijker wordt om al dan niet zelfstandig exploitatie en onderhoud van de gebouwen te bekostigen’.

Ter overweging werd meegegeven dat ‘het belangrijk is hoe dit cultureel erfgoed van Amstelveen voor de toekomst bewaard en benut kan worden voor de samenleving’ en dat ‘met een Kerkenvisie wordt beoogd om in gezamenlijkheid met kerkeigenaren, burger- en erfgoedorganisaties en omwonenden een duurzame toekomstvisie te ontwikkelen voor kerken en religieus erfgoed binnen een gemeente en waarbij de rollen van de verschillende private en publieke betrokkenen worden geduid’.

Amstelveen staat hierin niet op zichzelf. De trend van ontkerkelijking is in (vrijwel) heel Nederland gaande. De komende jaren is de voorspelling dat 30% tot 80% van de kerkgebouwen in Nederland haar oorspronkelijke functie verliest (meest recente voorspelling CIO-K in 2016).

Momenteel wordt één op de vier Nederlandse kerkgebouwen niet langer gebruikt voor religieuze doeleinden. Dit blijkt uit onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) naar alle kerkgebouwen van Nederland. Van de 7.110 kerken, synagogen, moskeeën en tempels in Nederland zijn er 1.530 herbestemd en 295 staan op het punt een nieuwe functie te krijgen. Alhoewel sommige kerkgenootschappen nog groeien, is de verwachting dat veel kerkgebouwen de komende jaren hun religieuze functie zullen verliezen. Om kerkeigenaren die door willen als kerkgemeenschap of die hun gebouw juist een nieuwe functie willen geven te steunen, is op initiatief van minister Ingrid van Engelshoven (OCW) eind 2018 de Nationale Kerkenaanpak in het leven geroepen: een samenwerking tussen de kerken, provincies, gemeenten en erfgoedorganisaties. Vanuit het programma Toekomst Religieus Erfgoed stimuleren zij samen dat er per gemeente tijdig nagedacht wordt over alle kerkgebouwen in die gemeente.

Na aanvraag en toekenning van de decentralisatie-uitkering van het ministerie van OC&W is in het tweede kwartaal van 2020 gestart met het project ‘Kerkenvisie Amstelveen’.

Kerkenvisie

Bij het opstellen van deze Kerkenvisie zijn in Amstelveen 16 kerkgebouwen meegenomen. Het gaat daarbij om kerken die als zodanig zijn gebouwd en bestemd zijn voor de eredienst. Alle 16 gebedshuizen in Amstelveen die onderdeel zijn van dit onderzoek, zijn als kerk gebouwd. We spreken daarom van een ‘Kerkenvisie’ en van ‘kerkeigenaren’, in de wetenschap dat 1 kerkgebouw (vm. Bankraskerk) in gebruik is als synagoge (Sjoel Amstelveen).

10 van deze 16 kerken zijn in religieus gebruik. 5 kerken zijn herbestemd; bijvoorbeeld als appartementencomplex, als gezondheidscentrum of als cultureel centrum. Eén kerk is op het moment van dit onderzoek in transitie: de kerk is verkocht aan een ontwikkelaar en er wordt gezocht naar een nieuwe invulling.

Van de 16 kerkgebouwen geniet maar liefst 81% een monumentale bescherming: 4 kerken zijn aangewezen als Rijksmonument, 9 kerken zijn aangewezen als gemeentelijk monument. 3 kerken hebben geen monumentale status.

In het verleden is het vaker voorgekomen dat kerkgebouwen aan de eredienst zijn onttrokken. Ook zijn er kerkgebouwen gesloopt: de Carmelkerk in 1994, de Adventkerk in 2001, de Bethelkerk in 2007, de synagoge aan de Straat van Messina 10 in 2017 en de Handwegkerk in 2019. Omdat van deze laatste kerk de voorgevel behouden is gebleven als herkenbaar onderdeel van de Handwegkerk, is deze voorgevel als onderdeel van een herbestemming wel meegeteld in dit onderzoek.
Het in 1932 als wijkgebouw ontworpen gebouw aan de Randwijcklaan 13, in opdracht van de Nederduits hervormde kerk, is niet meegenomen in dit onderzoek. Hoewel het later, in 1938, in gebruik is genomen als synagoge, is het gebouw oorspronkelijk niet voor de eredienst gebouwd. Ook de opname van de Open Hofkerk in dit onderzoek staat ter discussie. Hoewel het in de inventarisatie van de Rijksdienst staat opgenomen als 'kerkgebouw' en ook de oorspronkelijke bouwtekening een grote centrale (kerk)zaal laat zien, blijkt dat het gebouw nooit voor de eredienst is gebruikt. Het gebouw werd begin jaren '70 in gebruik genomen voor kleinschalige kerkelijke vieringen en sociale activiteiten van de Nederlands Hervormde en Gereformeerd Kerk. Tot voor kort was hier het kerkelijk bureau van de Protestante gemeente gevestigd. Momenteel doet het gebouw dienst als kinderdagverblijf

Bij het maken van een Kerkenvisie ligt de vraag voor:
Hoe borgen we het rijke verleden nu en in de toekomst van Amstelveen?
Hoe kan dit bijdragen aan gemeentelijke beleidsdoelen en stedelijke ontwikkeling? En hoe kan dit worden ingepast in de opdracht die de kerkgenootschappen zich zelf stellen in de 21ste eeuw? Veel kerkgenootschappen zetten zich in om de door velen belangrijk ervaren functie van de kerk te behouden, ook al zal dat in een beperktere vorm zijn.

Om hierop een goed antwoord te kunnen geven moeten eerst andere vragen worden beantwoord, als:
Hoe ziet de kerkencollectie van Amstelveen eruit? Over welke geschiedenis en verhalen van de stad vertellen de gebouwen? En wat is hun cultuurhistorische en religieuze waarde, individueel en in het geheel gezien? Welke kerken blijven hun religieuze functie behouden? Welke ambities hebben kerkgemeenten als organisatie en met hun gebouw? Willen kerkgemeenten een kerkgebouw samen met één of met meer kerkgemeenten gebruiken? Of willen kerkgemeenten in hun kerk een combinatie maken met andere functies, bijvoorbeeld cultureel of maatschappelijk? Is het onderhoud door kerkbesturen te bekostigen en kunnen zij deze taak aan?

Het is belangrijk om deze vragen te stellen en te beantwoorden, want:

- Door de ontkerkelijking drukt de verantwoordelijkheid voor het onderhouden van een

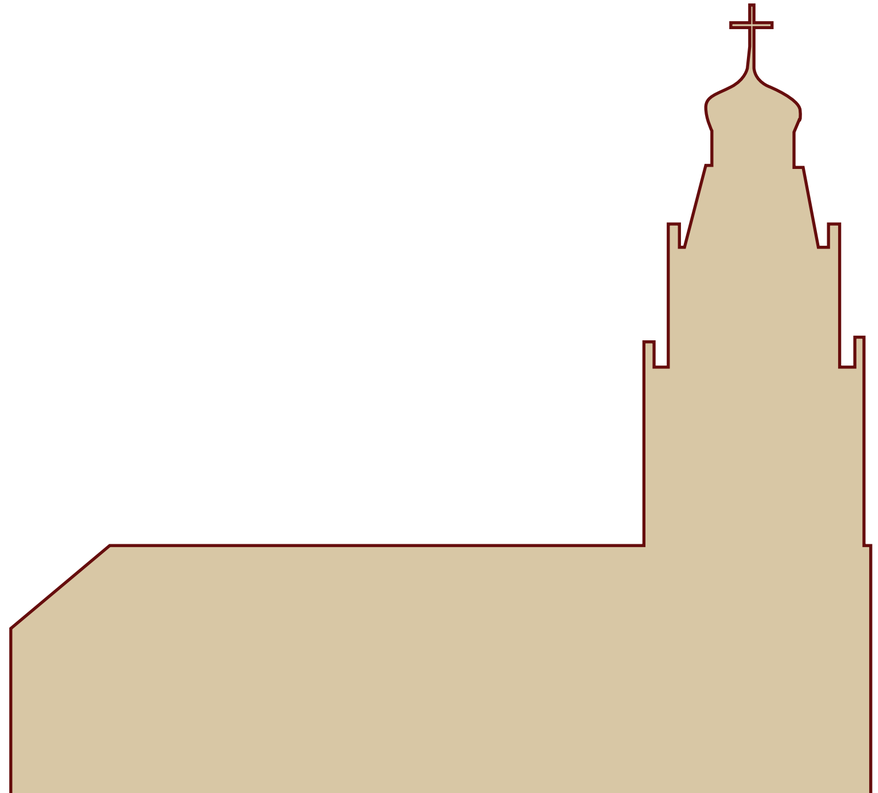
(monumentaal) kerkgebouw op een steeds kleiner wordende groep mensen.

- Kerkbesturen willen hun gebouw eigentijdser inzetten of zoeken aanvullende inkomstenbronnen door zgn. “nevenbestemmingen”.
- De stad en haar inwoners (ook niet kerkgaande Amstelveners) voelen mee wanneer leegkomende kerkgebouwen te koop worden aangeboden.
- De gemeente Amstelveen maakt beleid en voert dit uit, op allerlei terreinen die kerken raken. Denk aan: sociaal domein (zorg en welzijn), ruimtelijke ordening, etc. Ook heeft de gemeente een waardevol netwerk met overheids- en kennispartijen. Het is jammer wanneer samenwerkingskansen onzichtbaar en onbenut blijven. Hier liggen kansen wanneer kerk en gemeente samen optrekken.
- Als waardevolle kerkgebouwen leeg dreigen te komen, dan kost herbestemmen tijd. Het is waardevol als meerdere partijen hierop kunnen anticiperen. Dan kunnen er eerder plannen gemaakt worden voor de volgende fase. Dit voorkomt dat langdurige leegstand tot verval en onnodige kosten of zelfs ongewenste sloop leidt.
- Een Kerkenvisie biedt de kans om het geheel te overzien. Hierdoor ontstaan nieuwe kansen om vraag en aanbod van religieuze en andere ruimten in kerkgebouwen op elkaar af te stemmen.
- De aantrekkingskracht van de stad, de economie, de waarden van huizen, worden allen positief beïnvloedt door de aanwezigheid van goed onderhouden waardevol erfgoed (zie ook het strategisch plan voor de toekomst van Amstelveen).

Voor alle stakeholders in dit traject kan het opstellen van een Kerkenvisie helpen bij het oplossen van bovenstaande belangrijke vraagstukken. De kerkeigenaren voorop, maar ook de gemeente Amstelveen, partijen in de stad en alle inwoners van Amstelveen hebben een belang. In gezamenlijkheid ontstaat een goed beeld van de kerkenopgave in Amstelveen. Op basis waarvan een actieplan kan ontstaan om samen uit te voeren. Op deze wijze vergroten we de kans op een duurzaam gezond toekomstperspectief voor zowel de kerkgebouwen als de kerkgemeenschappen in Amstelveen.

Uitnodiging

De ambitie is om alle betrokkenen te inspireren en energie te geven om de toekomst van de kerkgebouwen in Amstelveen transparanter en kansrijker te maken.

hoofdstuk 2

onderzoeksmethode

Er is voor Kerkenvisies geen vast format. Per gemeente is de situatie verschillend en daarin is flexibiliteit belangrijk. Centraal in dit onderzoek staat het kennismaken, het luisteren naar elkaar en het openstaan voor elkaars belangen en perspectief. Een Kerkenvisie gaat vooral om het creëren van een gesprekstafel tussen de eigenaren/ gebruikers, de gemeente en, later, de omwonenden. Vervolgens gaat het om komen tot doelgerichte actie!

Fase 1

In de eerste inventariserende fase (stap 1 en 2) die grotendeels in 2020 is uitgevoerd, is met vrijwel alle kerkeigenaren gesproken en van alle betrokken kerken een paspoort met basisgegevens opgesteld. Dit onderzoek is aangevuld met analyses op gemeenteniveau. Zo maken we de opgave waar Amstelveen voor staat, helder.

Ook zijn we in deze eerste fase op zoek gegaan naar de doelstelling van de Kerkenvisie. Wat verwachten de eigenaren en de gemeente van de Kerkenvisie? Welke antwoorden geeft de Kerkenvisie op welke vragen? De opgave of kerkenproblematiek en de kansen, kunnen per gemeente sterk verschillen en ook niet alle eigenaren hebben eenzelfde doelstelling voor ogen. Door gezamenlijk deze doelstelling uit te werken is de insteek dat bij alle betrokkenen draagvlak ontstaat voor het vervolg. Hierna kan een overall actieplan van start gaan, waar iedereen zich in kan vinden.
Deze eerste inventariserende fase levert meteen informatie op over gemeenschappelijke thema's en over de toekomstige ontwikkelkansen (en wensen) van de verschillende kerken. Voor sommige kerkgemeenschappen bestaat er nog nauwelijks ambitie tot verandering, terwijl andere kerken juist veel behoefte hebben aan ontwikkeling, en onderzoek over mogelijkheden voor de toekomst, eventuele subsidies of bestemmingswijzigingen.

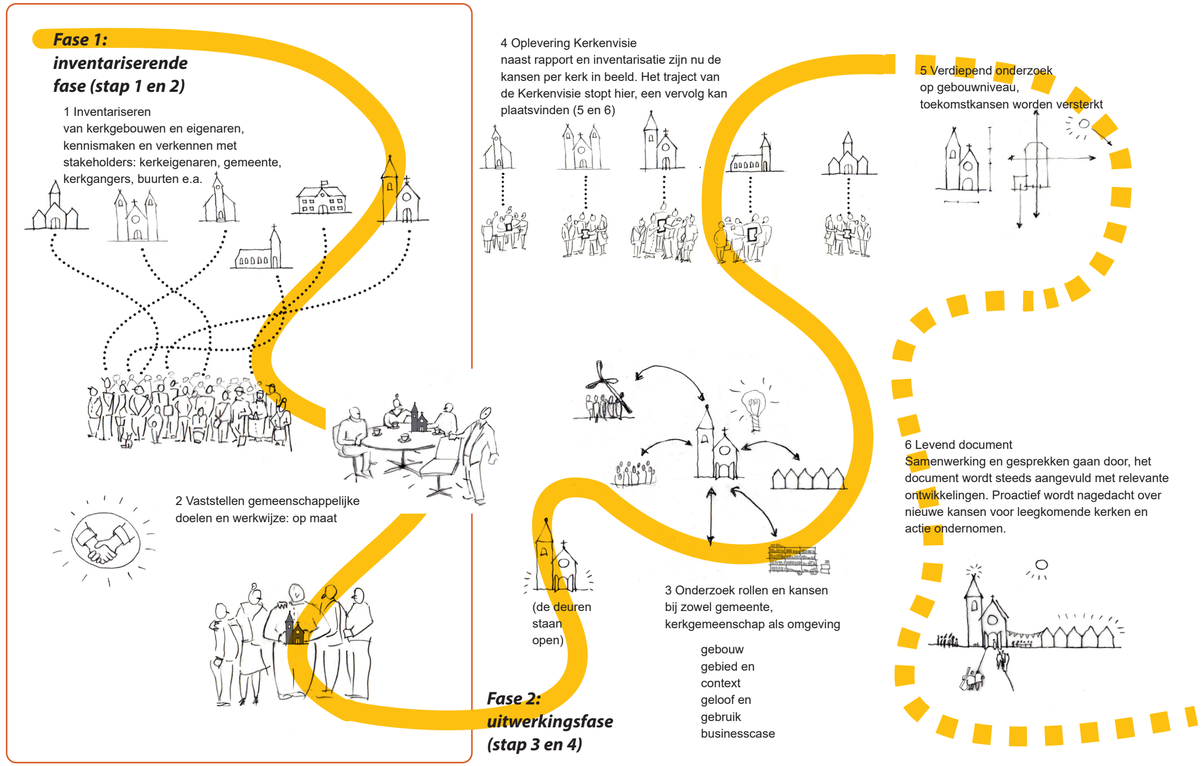
Dat verschil is bepalend voor de wijze waarop de uitwerkingsfase (stap 3 en 4) van de Kerkenvisie wordt ingericht en voor het aantal kerkgebouwen dat wellicht nader zal worden onderzocht. In 2020 is eenmalig gesproken met alle kerk- en synagoge eigenaren (tien in totaal), met vier eigenaren van herbestemde kerken (met twee niet). Daarnaast is gesproken met vijf (internationale) kerkgemeenschappen, waarvan vier gemeenschappen niet in bezit zijn van een eigen kerkgebouw.

Ook is twee maal een gesprek gevoerd met wethouder Raat en de twee gemeenteraadsleden die het initiatief hebben genomen voor de indiening van de motie 'Een Kerkenvisie voor Amstelveen'. Ook is gesproken met verschillende beleidsafdelingen van de gemeente Amstelveen. De Vereniging Historisch Amstelveen en de leden van de Erfgoedcommissie zijn betrokken in de workshops, en hebben de concept-rapportage ontvangen voor commentaar, voorafgaand aan de vaststelling. Ook de kerkeigenaren hebben de concept-rapportage ontvangen voor input, voorafgaand aan de formele vaststelling door de gemeenteraad.

In deze rapportage ligt de uitkomst voor van de eerste onderzoeksfase, met als belangrijkste onderdelen:

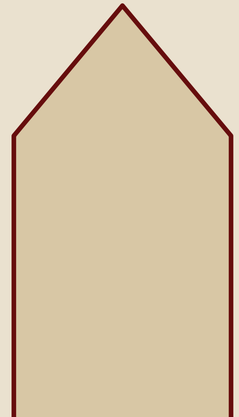
- een inventarisatie van de kerken als collectie en per kerkgebouw
- een overzicht van de doelstellingen waarmee kerkeigenaren en de gemeente Amstelveen dit Kerkenvisietraject willen insteken
- de kerkenopgave in beeld gebracht waar Amstelveen voor staat (met een doorkijk naar de toekomst)
- opgedane inzichten samengevat
- een visie op de kerkenopgave
- een voorstel voor vervolgactie!

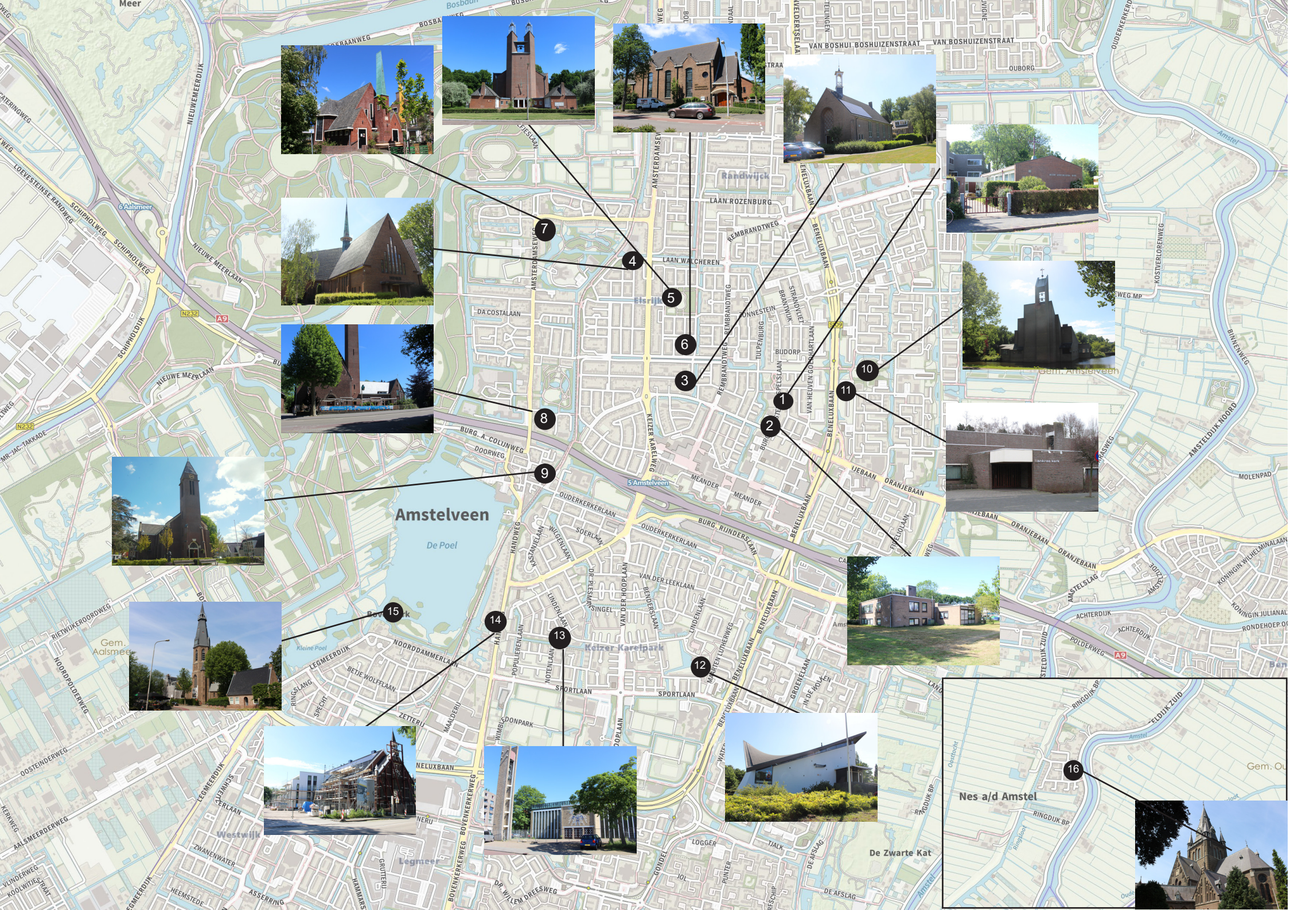
Onze aanpak Kerkenvisie

hoofdstuk 3

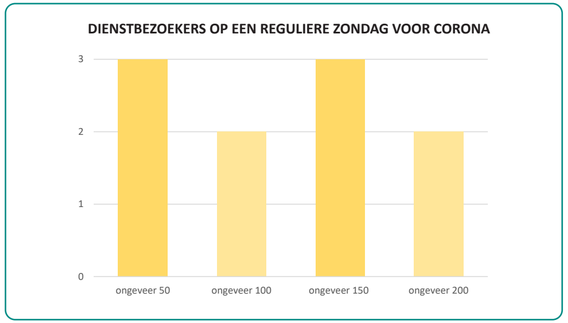
feiten en cijfers

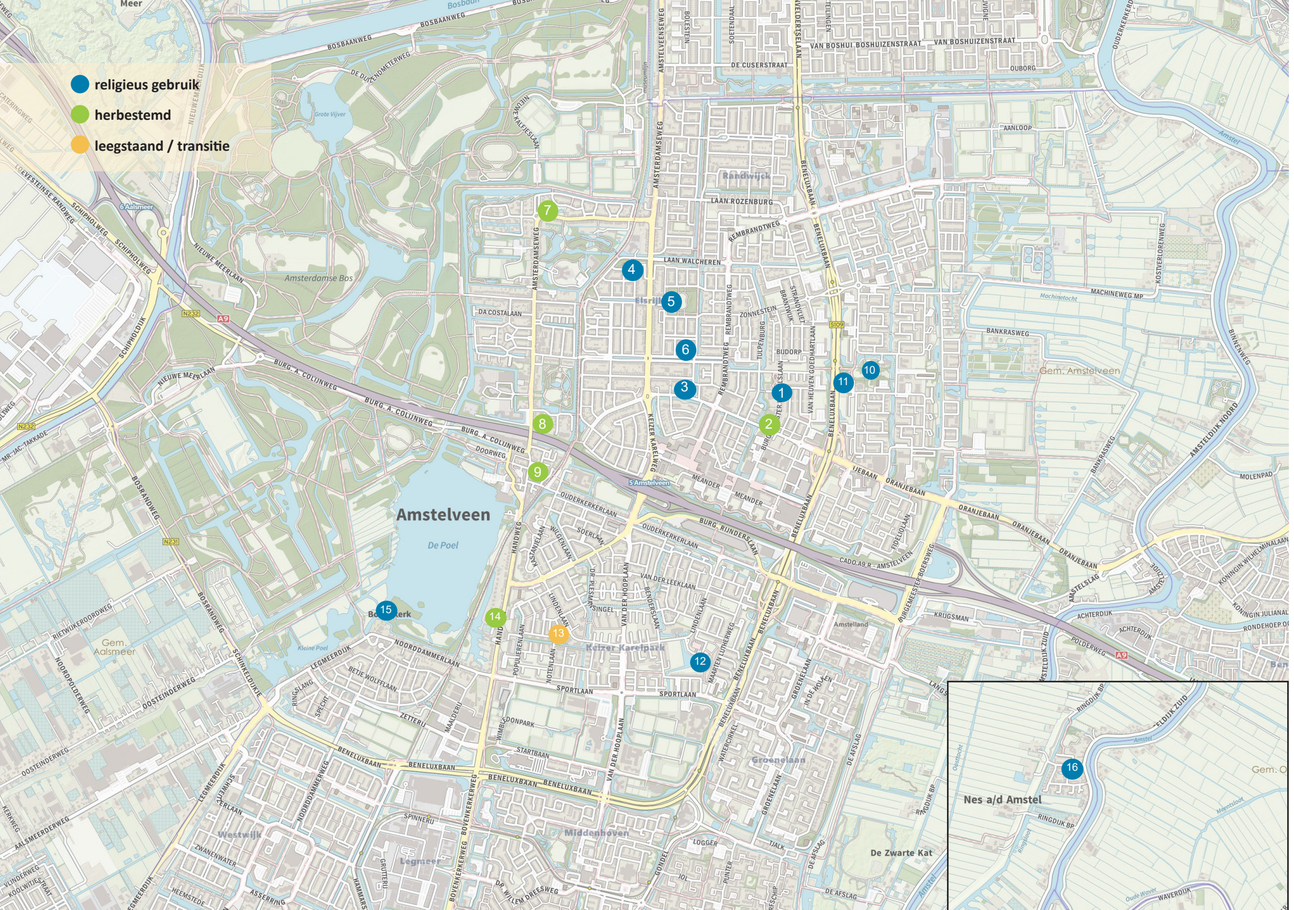

Kerkgebouwen in Amstelveen

Op het moment van onderzoek zijn meer dan de helft van de kerken (10) in Amstelveen in religieus gebruik. Iets minder dan de helft van de kerkgebouwen (6) is herbestemd of staat leeg.

KERK	DENOMINATIE
1 Nieuw-Apostolische Kerk	Nieuw-Apostolische Kerk in Nederland
2 't Open Hof	
3 Immanuëlkerk	Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK)
4 Pauluskerk	Gereformeerde Kerken in Nederland (PKN)
5 Kruiskerk	Nederlandse Hervormde Kerk (PKN)
6 Kerk Apostolisch Genootschap	Apostolisch Genootschap
7 Johanneskapel	
8 Annakerk	
9 Dorpskerk	
10 Titus Brandsma Kerk	Rooms-Katholiek Kerkgenootschap in Nederland
11 Bankraskerk	Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap
12 Paaskerk	Nederlandse Hervormde Kerk (PKN)
13 Heilige Geestkerk	
14 Handwegkerk	
15 Urbanus Bovenkerk	Rooms-Katholiek Kerkgenootschap in Nederland
16 Urbanuskerk Nes aan de Amstel	Rooms-Katholiek Kerkgenootschap in Nederland

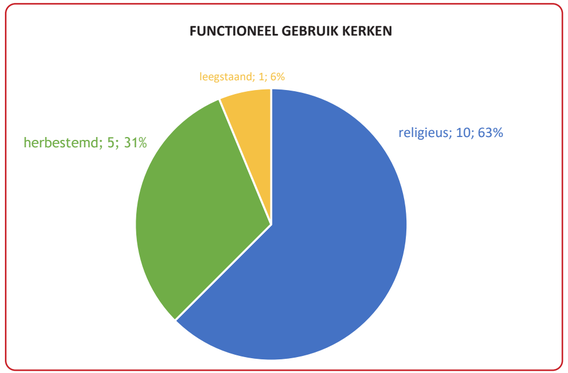

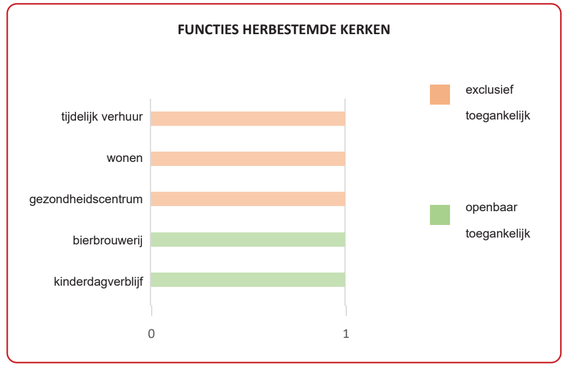
Functie en denominatie kerkgebouwen

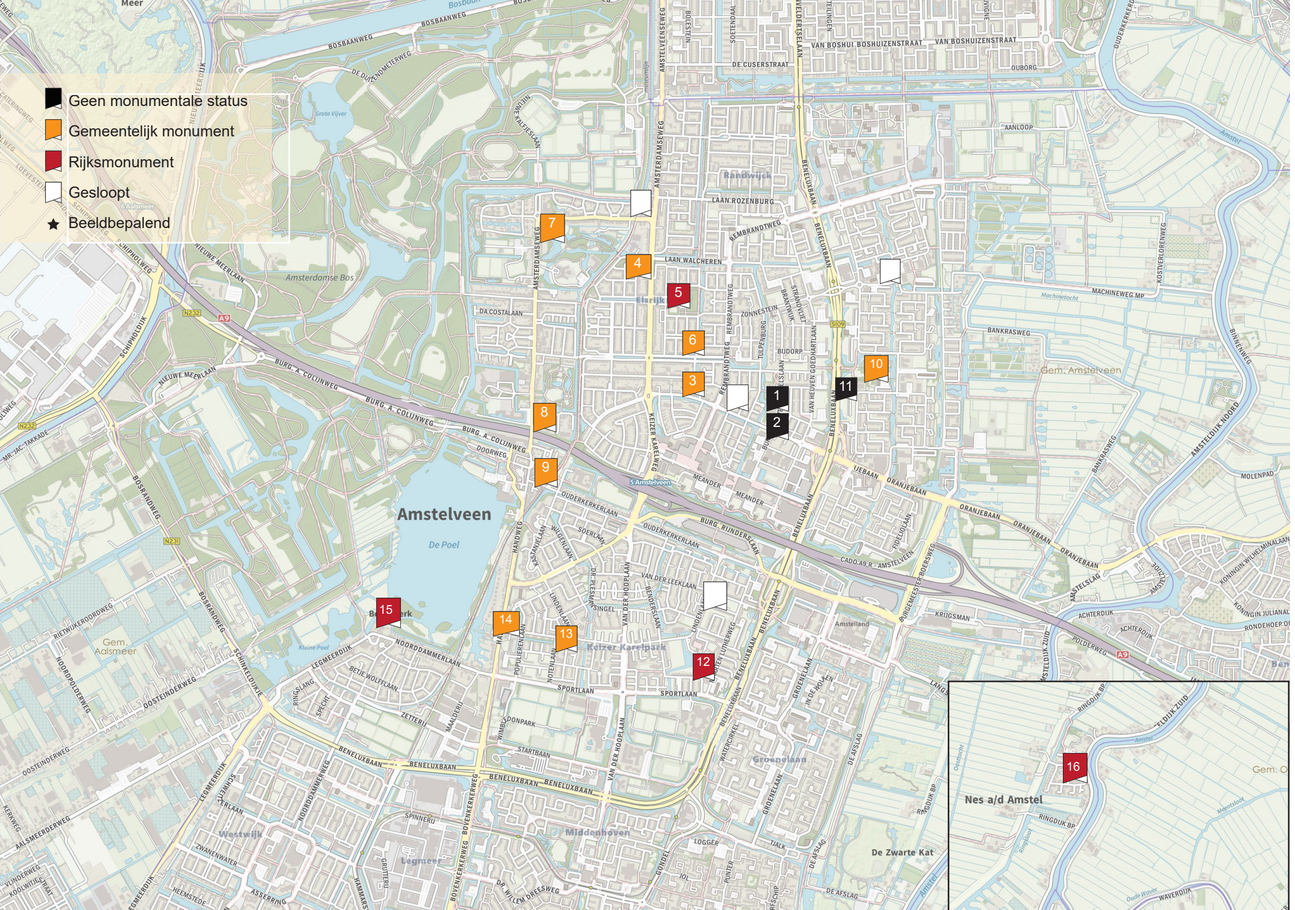
Op het moment van onderzoek zijn meer dan de helft van de kerken (10) in Amstelveen in religieus gebruik. Iets minder dan de helft van de kerkgebouwen (6) is herbestemd of staat leeg.

KERK

1. Nieuw-Apostolische Kerk
2. 't Open Hof
3. Immanuëlkerk
4. Pauluskerk
5. Kruiskerk
6. Kerk Apostolisch Genootschap
7. Johanneskapel
8. Annakerk
9. Dorpskerk
10. Titus Brandsma Kerk
11. Bankraskerk
12. Paaskerk
13. Heilige Geestkerk
14. Handwegkerk
15. Urbanus Bovenkerk
16. Urbanuskerk Nes aan de Amstel

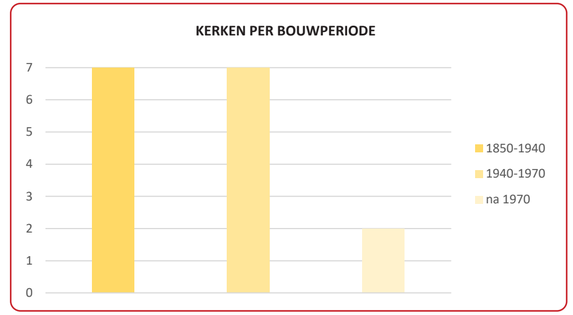

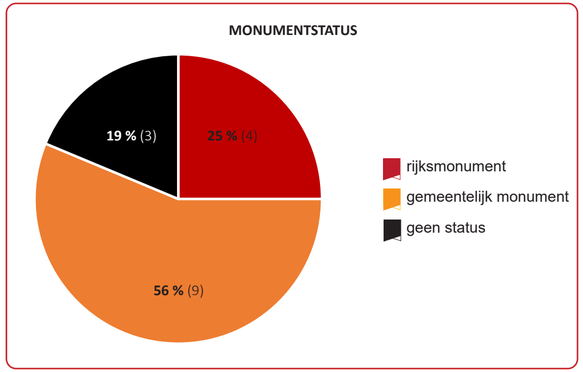

Monumentale status en bouwperiode

Amstelveen bezit in vergelijking tot andere gemeenten veel monumentale kerken. De meeste kerken zijn gebouwd eind 19e en begin 20e eeuw. In hoofdstuk 4 staat een toelichting op de ontstaansgeschiedenis van de kerkencollectie. Hierbinnen staan de vier kernwaarden van de kerkencollectie centraal

	KERK	BOUWJAAR
1	Nieuw-Apostolische Kerk	1965
2	‘t Open Hof	1963
3	Immanuëlkerk	1954
4	Pauluskerk	1937
5	Kruiskerk	1950
6	Kerk Apostolisch Genootschap	1940
7	Johanneskapel	1928
8	Annakerk	1927
9	Dorpskerk	1866
10	Titus Brandsma Kerk	1969
11	Bankraskerk	1970
12	Paaskerk	1962
13	Heilige Geestkerk	1962
14	Handwegkerk	1899
15	Urbanus Bovenkerk	1875
16	Urbanuskerk Nes aan de Amstel	1889
	Carmelkerk	1960 (gesloopt in 1994)
	Adventkerk	1961 (gesloopt in 2001)
	Bethelkerk	1925 (gesloopt in 2007)
	Synagoge Amstelveen	1981 (gesloopt in 2017)

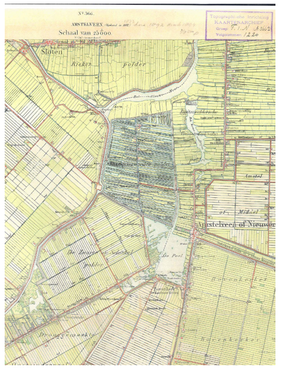
hoofdstuk 4

onderzoeksresultaten: cultuurhistorisch onderzoek

Groei Amstelveen

Het dorp Amstelveen is in de middeleeuwen ontstaan en heeft eeuwen als een agrarische nederzetting in het veenweidegebied ten westen van de Amstel bestaan. Binnen een eeuw is Amstelveen stormachtig gegroeid van een landelijk dorp in de polder tot een stad met ruim 90.000 inwoners.

De gemeente Amstelveen bestond tot aan het begin van de 20ste eeuw uit een aantal landelijk gelegen dorpen. Na de annexaties van grondgebied van Nieuwer-Amstel door de gemeente Amsterdam in 1896 en 1921 richtte Nieuwer-Amstel zich in het interbellum op de ontwikkeling tot forensgemeente van de hoofdstad. Hierdoor kwam een fors verstedelijkingsproces op gang. Ook na de aanleg van de spoorlijn door Amstelveen in 1915, nam het inwonersaantal sterk toe. Nog voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak kwamen langs de Amsterdamseweg de nieuwe woonwijken Patrimonium en Randwijck tot stand. Patrimonium werd aangelegd op resterend bovenland van de Buitendijkse Buitenveldertse Polder en de Middelpolder. Randwijck kwam deels op resterend bovenland en deels in het verveende gebied op Middelpolder te liggen. Verder werden in de verveende Middelpolder reeds delen van de wijken Elsrijk en Keizer Karelpark gerealiseerd. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werden in de Middelpolder de uitbreidingswijken Elsrijk en Keizer Karelpark verder voltooid en werd het nieuwe centrum ‘het Stadshart’ aangelegd. In 1964 kwam de oude benaming ‘Nieuwer-Amstel’ voor de gemeente te vervallen en werd de naam van de gemeente ‘Amstelveen’. In deze jaren werd stormachtig gebouwd en zijn de centrale delen van de Middelpolder en de Bovenkerkerpolder bebouwd met de wijken Kronenburg/Uilenstede, Bankras-Kostverloren en Groenelaan. Vanaf de jaren zeventig kregen de zuidelijke wijken Waardhuizen en Middenhoven in de Bovenkerkerpolder vorm. De meest recente grootschalig aangelegde nieuwbouwwijk is Westwijk in de Legmeerpolder.

1890

1938

1958

1967

1986

1997

19e eeuw

jaren '30

Kernwaarden kerkenlandschap Amstelveen

Kernwaarde 1: Kerkenlanschap groeit mee met de bevolking

Lange tijd was het aantal kerken in Amstelveen stabiel: in de 19de eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw waren er in Amstelveen de volgende kerken te vinden: de gereformeerde kerk aan de Handweg, de hervormde kerk in het Oude Dorp en de katholieke Urbanuskerken in Bovenkerk en Nes aan de Amstel. Deze kerken waren gelegen in de dorpskernen, binnen het huidige gemeentelijke grondgebied: het dorp Amstelveen, Bovenkerk, Nes aan de Amstel en Ouderkerk aan de Amstel.

Vanaf 1925 vestigden zich grote groepen forenzen in Nieuwer-Amstel en werden aan de noordzijde van het huidige grondgebied en in de nabijheid van het dorp Amstelveen uitbreidingswijken gebouwd. Er waren nieuwe kerken nodig voor de snel groeiende bevolking. In 1928 werden er twee kerken gebouwd; de Heilige Annakerk aan de Amsterdamseweg, ten noorden van het oude dorp, en de Johanneskapel, meer noordelijk aan de Amsterdamseweg. In 1937 kwam daar de Pauluskerk bij, na de bouw van de wijken Elsrijk en Randwijck in de jaren '30.

Door de naoorlogse bevolkingsexplosie ontstond opnieuw een grote behoefte aan kerken. De markante hervormde Kruiskerk aan de Van der Veerelaan in Elsrijk is in 1950 door architect Duintjer ontworpen. Daarna zijn er in twintig jaar maar liefst 8 kerken bijgekomen: de Heilige Geestkerk (1961), de Carmelkerk (1963) en de Thaborkerk (de latere Titus Brandsmakerk, 1969) waren katholiek, de Adventkerk (1961) en de Immanuelkerk (1954) gereformeerd, de Paaskerk (1963) was hervormd en de Bankraskerk (1970) hervormd/ gereformeerd.

Aan het eind van de jaren zestig zette de ontkerkelijking verder door en in de zuidelijke wijken Groenelaan, Waardhuizen, Middenhoven en Westwijk zijn geen nieuwe kerken meer gebouwd.
Sindsdien zijn er enkele kerken gesloopt: in 1994 de Carmelkerk, in 2001 de Adventkerk, in 2007 de Bethelkerk en in 2017 de Synagoge Amstelveen. Van de in 2019 gesloopte Handwegkerk is alleen de voorgevel blijven staan.

Kernwaarde 2: Representanten van een bouwperiode

De gestage uitbreiding van het aantal kerkgebouwen, zoals hierboven beschreven, weerspiegelt niet alleen de bevolkingsgroei, maar ook de architectonische ontwikkeling van de opeenvolgende bouwperioden. De grote architectonische diversiteit aan kerkgebouwen, typerend voor een bepaalde bouwperiode, is kenmerkend voor Amstelveen.
De Amstelveense uitbreidingswijken profileren zich als een stedenbouwkundig 'patchwork' van opeenvolgende bouwperioden, grofweg chronologisch geordend van noord (Randwijck, Elsrijk: gebouwd in de jaren '20 en '30) naar zuid (Westwijk, gebouwd in de jaren 90, 00). De oudste kerk in Amstelveen is gebouwd

wederopbouw

jaren '70

in 1875 (Dorpskern Bovenkerk), de jongste kerk in 1970 (Bankras-Kostverloren). De kerkgebouwen zijn allemaal een directe representant van hun bouwperiode, die zich herkenbaar uiten in de architectonische vormentaal, detailleringen en materialiseringen.
Grofweg zijn de 16 Amstelveense kerkgebouwen onder te verdelen in vier bouwperioden:

19de eeuwse-kerken (gelegen in de oude dorpskernen en langs lintbebouwing op de dijk):
- Urbanuskerk Bovenkerk (1875)
- Urbanuskerk Nes (1889)
- Dorpskerk Oude Dorp (1866. Toren, 1928)
- Handwegkerk (1899)

Jaren ’20-‘30-kerken (gelegen in de noordelijke uitbreidingswijken):
- Annakerk Oude Dorp (1927)
- Johanneskapel (1928)
- Pauluskerk (1937)
- Apostolisch Genootschap (1940)

Wederopbouw-kerken (gelegen in de woonwijken ten noorden en zuiden van de A9):
- Kruiskerk (1950)
- Immanuelkerk (1954)
- Paaskerk (1962)
- Heilige Geestkerk (1962)

Jaren 70-kerken (gelegen in de zuidelijke uitbreidingswijken):
- Bankraskerk (1970)
- Nieuw Apostolische Kerk (1965)
- ’t Open Hof (1963)
- Titus Brandsmakerk (1969)

Kruiskerk, gelegen in het De Ruyschpark

Paaskerk, gelegen aan het Augustinuspark

Bankraskerk, Bankras/Kostverloren heuvel

Titus Brandsmakerk, Bankras/Kostverlorenheuvel

Kernwaarde 3: Stedenbouwkundige inpassing van kerken in het groen

Kenmerkend voor de Amstelveense kerken is dat zij voor het overgrote deel, stedenbouwkundig zeer fraai zijn gesitueerd, overwegend in een parkachtige setting. Dit geldt met name voor de kerken gebouwd in de uitbreidingswijken, waaraan een stedenbouwkundig plan ten grondslag lag. De gemeente Nieuwer-Amstel, die pas in 1964 werd omgedoopt tot de gemeente Amstelveen, profileerde zich sinds de jaren ’20 als groene gemeente, nadat in 1921 een groot noordelijk deel van Amstelveen werd geannexeerd door Amsterdam. Amstelveen toonde zich als een aantrekkelijke woonomgeving in het groen, voor de welgestelde Amsterdammers. Dat uitte zich niet alleen in de ruimtelijk opgezette woonwijken, maar ook in de brede lanen, het vele openbaar groen met waterpartijen en in de vele openbare parken die Amstelveen rijk is. De kerken die centraal in de woonwijken gelegen zijn, hebben een markante positie gekregen binnen het stedenbouwkundig plan: op stedenbouwkundige zicht-locaties en veelal binnen een parkachtige setting. Meest kenmerkende voorbeelden hiervan zijn de Paaskerk, de Kruiskerk, de Titus Brandsmakerk en de Bankraskerk.

Kernwaarde 4: Hoog aandeel monumentale kerken

13 van de 16 kerkgebouwen in Amstelveen genieten een monumentale bescherming, dat is

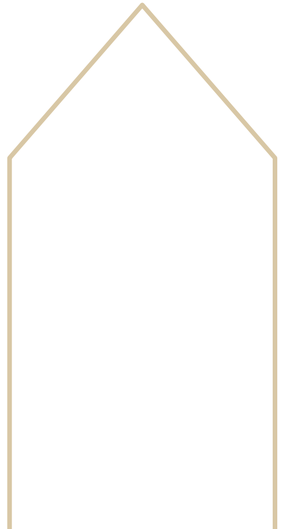
81 % van het totale kerkenbestand. 4 kerken zijn aangewezen als Rijksmonument, 9 kerken zijn aangewezen als gemeentelijk monument. Drie kerken hebben geen monumentale bescherming. Opvallend is dat alle drie de kerken zonder bescherming, vallen binnen de categorie van jaren ’70 kerken.

In totaal zijn er vijf kerkgebouwen in Amstelveen gesloopt en vervangen door nieuwbouw, in de vorm van woningbouw.
Dat zijn, in chronologische volgorde:

- Adventkerk (Lindenlaan 587). Gebouwd in 1961, gesloopt in 2001.
- Carmelkerk (hoek Rembrandtweg, Groen van Prinstererlaan). Gebouwd in 1960, gesloopt in 1994.
- Bethelkerk (Amsterdamseweg 409). Gebouwd in 1925, gesloopt in 2007.
- Synagoge Amstelveen (Straat van Messina 10). Gebouwd in 1981, gesloopt in 2017.
- Handwegkerk (Handweg 119). Gebouwd in 1899, gesloopt in 2019 (voorgevel van de kerk is behouden).

Men kan zich afvragen of deze kerken in de huidige periode, waarin het behoud van het lokale erfgoed hoog op de agenda staat, een monumentale status toegekend hadden gekregen, net als het overgrote deel van hun soortgenoten.
Het hoge aandeel monumentale kerken geeft blijk van de waarde die de gemeente Amstelveen hecht aan de gebouwen, en het voortbestaan ervan.

Het verdwijnen van deze markante gebouwen, zowel in stedenbouwkundig als in architectonisch opzicht, zou een absolute verarming van het straatbeeld en beleving van de wijken betekenen. Zowel het maatschappelijk (religieus) gebruik als de architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit van de kerkgebouwen worden ervaren als een meerwaarde voor het stedelijke landschap en de identiteit van de gemeente Amstelveen.

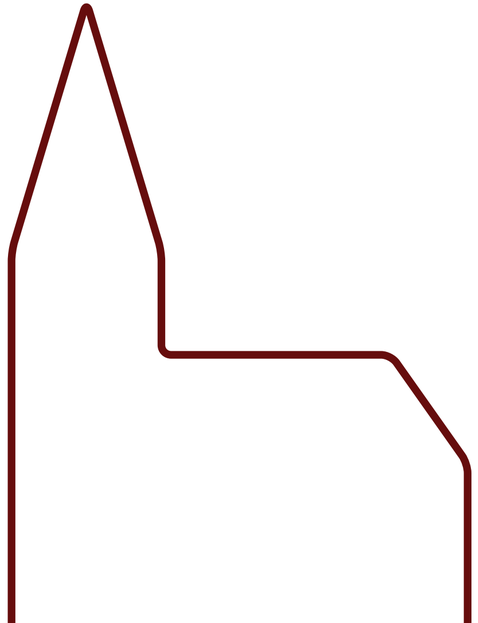
Geloof in Amstelveen

Kerktorens waren in vroeger eeuwen een belangrijk onderdeel van de dorps- of stadssilhouet. Vanuit de verte zag je hoge torens van de Urbanuskerk te Bovenkerk, de Dorpskerk en de Annakerk. Tegenwoordig zijn de kerktorens veelal aan het zicht ontnomen door flatgebouwen. En ook de rol van de kerkgemeenschappen binnen de samenleving is gaandeweg minder zichtbaar geworden.
Tegelijkertijd is het geestelijk leven in Amstelveen gevarieerder dan ooit.

Rooms Katholieke Kerk
Vroeger was dat anders. De eerste bewoners van Amstelveen maakten allemaal deel uit van de Rooms Katholieke Kerk. Lange tijd vielen kerk en overheid volledig samen; de bisschop van Utrecht combineerde het geestelijke en wereldlijke gezag.
De parochiegrenzen waren exact die van de burgerlijke gemeente. Deze katholieke ‘Aemstelle parochie’ is vermoedelijk ergens in de 13e eeuw in tweeën gesplitst: Ouder- en Nieuwer-Amstel. Vanuit de moederkapel in Ouderkerk zal men een eerste kapel hebben gesticht in Nieuwer-Amstel, vermoedelijk in de nabijheid van het Oude Dorp.

Hervormde kerk
De katholieke eenheid werd verbroken halverwege de 16e eeuw, toen aanhangers van de ketterse beweging onder leiding van Maarten Luther vanuit Amsterdam ook in Nieuwer-Amstel terecht kwamen. De eerste inwoner van Nieuwer-Amstel waarvan bekend is dat hij besmet was met ‘de lutherije’, was Aernt Cuijper, de schout van Nieuwer-Amstel. In 1554 werd hij gevangengenomen en afgevoerd naar Utrecht, waar hij waarschijnlijk op de brandstapel terecht is gekomen.
Pas vanaf 1578 werden ketters niet meer vervolgd in deze streek, en kregen zelfs de overhand. De katholieken raakten hun kerk in het dorp kwijt. De aanhangers van het nieuwe geloof namen deze in bezit nadat deze gezuiverd was van ‘paapse afgoderijen’. De verweesde katholieken zochten nieuwe wegen om hun geloof weer op gang te brengen, en stichtten op diverse plekken schuilkerken. Aanvankelijk waren de verhoudingen tussen protestanten en katholieken behoorlijk gepolariseerd, maar later raakte de scherpe kantjes afgesleten. Het was voor niemand een geheim dat er schuilkerken ontstonden, zeker niet toen er in de 17de eeuw een pastoor aan verbonden werd.
Tot die tijd was de Dorpskerk aan het Kerkplein het enige openbare en legale kerkgebouw in de gemeente. In 1447 werd er een kerk gebouwd dat het eerste kerkje op deze plek verving. In 1866 werd dit kerkgebouw wegens bouwvalligheid afgebroken, en daarna werd direct begonnen met de nieuwbouw: de huidige Dorpskerk.

Terugkomst Rooms Katholieke kerk
De wettelijke positie van de Rooms Katholieke kerk verbeterde gaandeweg sinds de Bataafse tijd. Schuilkerken werden langzaam vervangen door kerkgebouwen die dichter bij de bewoonde wereld lagen. Van grote betekenis was het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. In de tweede helft van de 19de eeuw werden in onze gemeente

twee opvallende Neogotische kerken gebouwd: De Urbanuskerk in Bovenkerk en de Urbanuskerk in Nes aan de Amstel. Het was ook het tijdperk waarin de verzuiling zich zowel in de kerk als in de samenleving breed maakte. Het kerkelijke en maatschappelijke leven werd zo veel mogelijk onder de vleugels van de kerk geplaatst. Samen met ‘andersdenkenden’ in één organisatie zitten was ongewenst.

Gereformeerden
De gereformeerden maakten een soortgelijke ontwikkeling door als de katholieken. Landelijk vond de eerste uittocht uit de Nederlands Hervormde Kerk plaats in 1834. In Amstelveen liep het niet zo’n vaart, slechts enkelen verlieten de hervormde Dorpskerk. Toch groeide het aantal afgescheidenen, vooral door de komst van gereformeerde veenarbeiders van elders, toen er in de Middelpolder op grote schaal veen gewonnen werd. In 1865 kwam het hier tot formele gemeentevorming, en in 1899 werd de gereformeerde kerk aan de Handweg gebouwd. In de jaren 30 van de 20ste eeuw werd voor de gereformeerde een tweede kerk gebouwd in het noorden van Nieuwer-Amstel: de Pauluskerk.

Ontkerkelijking
De snelle naoorlogse bevolkingsaanwas in Nieuwer-Amstel heeft de relatieve stagnatie van het aantal kerkgangers lange tijd gemaskeerd. De vertraging van de bevolkingsgroei en een toenemende ontkerkelijking in de tweede helft van de 20ste eeuw, heeft geleid tot de sluiting van negen kerken, waarvan enkele zijn afgebroken.

De Rooms-Katholieken hebben momenteel drie kerkgebouwen binnen de gemeentegrenzen: de Urbanuskerken in Nes en Bovenkerk en De Titus Brandsmakerk. De katholieke Augustinuskerk ligt net ten noorden van de gemeentegrens met Amsterdam.
De Gereformeerde Kerken in Nederland en de Nederlands Hervormde kerk smolten aan het begin van de eenentwintigste eeuw op landelijk niveau samen tot de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). De Protestantse Gemeente Amstelveen-Buitenveldert heeft nu drie wijkgemeenten in Amstelveen: de Kruiskerk, de Paaskerk (beide van oorsprong Hervormde kerkgebouwen) en de Pauluskerk (een van oorsprong Gereformeerd kerkgebouw). De Pauluskerk ging rond de kerkfusie over van de Gereformeerde Kerk naar één van de Hervormde wijkgemeenten. Deze wijkgemeente heeft binnen de PKN een aparte status en eigen rechtspersoonlijkheid. De protestante Adventkerk maakte plaats voor appartementen.
Daarnaast zijn in Amstelveen nog een aantal kleinere religieuze genootschappen, die veelal een streekgemeente zijn. Zij betrekken hun leden uit de regio. Voorbeelden daarvan zijn het Apostolisch Genootschap, de Nieuw Apostolische kerk, de Evangelische gemeente en de Joodse gemeenschap, die de voormalige Bankraskerk in gebruik heeft als synagoge. Daarnaast is er de stichting Almasjid Saada, die moslims bijeenbrengt in de moskee aan de Bouwerij. Dit gebouw is gebouwd als bedrijfsgebouw, en niet als gebedshuis. Het is daarom niet in dit onderzoek meegenomen.

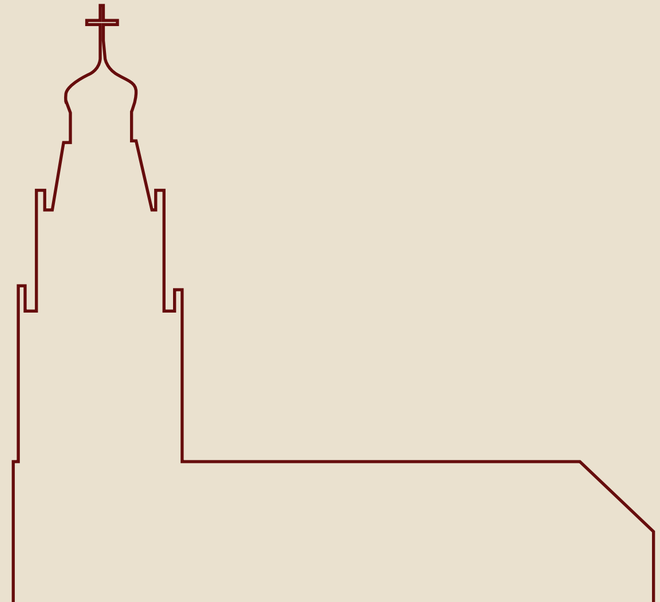
Internationale gemeenschappen
Tegenwoordig is de Amstelveense samenleving zo gemêleerd dat hier aanhangers van alle wereldgodsdiensten te vinden zijn. Met ruim 10.000 buitenlandse inwoners op een totale bevolking van 91.000 is Amstelveen internationaal georiënteerd. Dit profileert zich ook in het aantal internationale kerkelijke genootschappen, zoals een Koreaanse, een Japanse en een Indonesische. Daarnaast zijn relatief recent ontstane Christelijke geloofsgemeenschappen actief in Amstelveen. Zij vieren de diensten minder traditioneel, en hebben een groeiend aantal leden, waaronder een flink aandeel internationale inwoners, jongeren en kinderen. Voorbeelden hiervan zijn de CrossRoadsKerk en de Stadshartkerk. Zowel deze nieuwe genootschappen als de internationale kerkgenootschappen zijn, enkele uitzonderingen daar gelaten, niet in het bezit van een eigen kerkgebouw, maar huren in bij bestaande kerkgebouwen of organiseren hun diensten in school- of bedrijfsgebouwen[1].
Verschillende Amstelveense kerken bieden huisvesting aan een aantal op afkomst- of nationaliteit gebaseerde veelal christelijke kerkgenootschappen. Vaak hebben deze kerkgenootschappen een regionale functie.

1 De Westkant van de Amstel, Duizend jaar Amstelveen in de stroom van de tijd. M.D.M. van Munster, P. van Schaik. 2018.

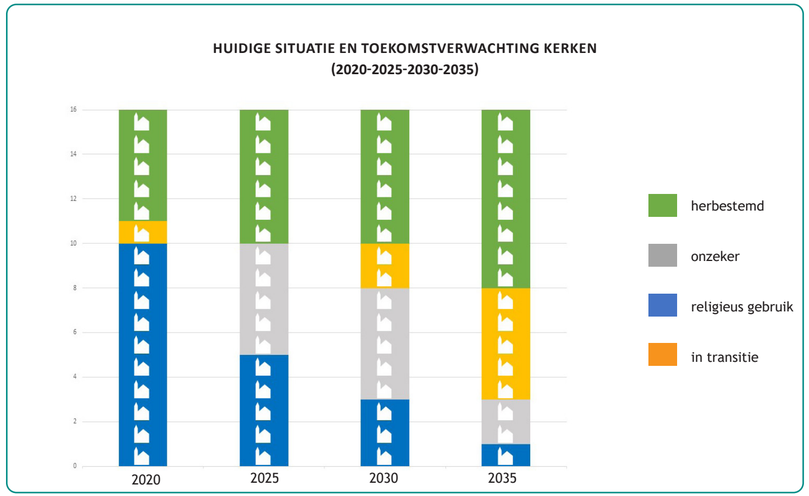

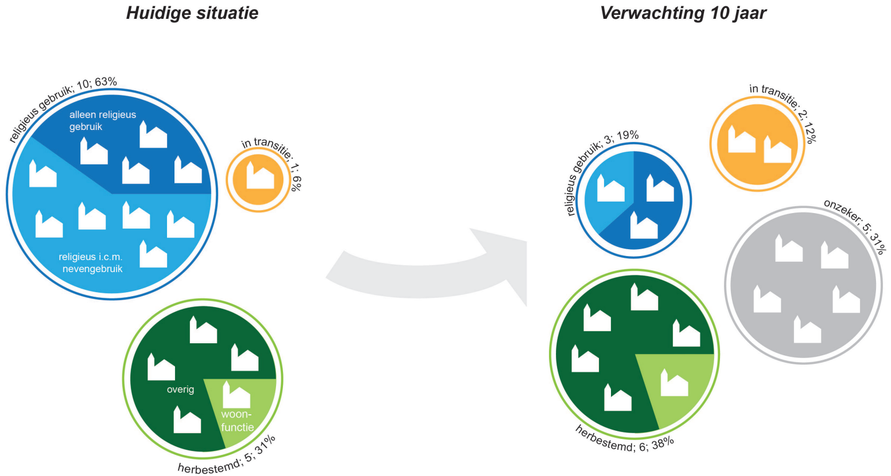
hoofdstuk 5

onderzoeksresultaten: toekomstverwachting kerken

onderzoeksresultaten: toekomstverwachting kerken op basis van gesprekken met eigenaren

Tijdens de gesprekken met de kerkeigenaren, zowel van kerken met een religieuze functie als van herbestemde kerken, is gesproken over het toekomstperspectief. Aan de kerkbesturen zijn vragen gesteld over het aantal actieve leden, het aantal bezoekers van de eredienst, de gemiddelde leeftijd, het aantal leden van een kinderkerk, etc. Ook is gevraagd naar het toekomstperspectief in jaren, wanneer wordt voortgegaan op basis van bestaande bestemming en activiteiten.

Gemiddeld gezien kan gezegd worden dat van de kerken met een religieuze functie, de kleinere kerkgemeenschappen, doorgaans behuisd in een kleiner kerkgebouw, zelf rekenen met een toekomstperspectief van 5 tot 10 jaar. Grotere gemeenschappen, doorgaans in een groter kerkgebouw, rekenen met een toekomstperspectief van 10 tot 15 jaar.

Deze gegevens geven, tezamen met informatie over de staat van onderhoud, de financiële situatie, de stookkosten en de al dan niet beschermde status van het kerkgebouw, een beeld van het toekomstperspectief per kerk, en de urgentie om in actie te komen.

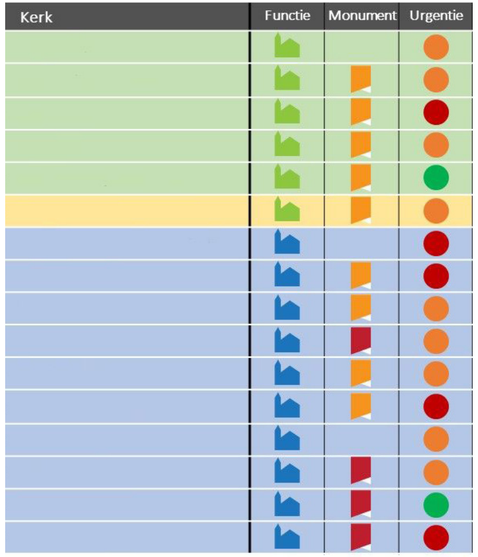
overzicht van kerkgebouwen en urgentie om actie te ondernemen

De mate van urgentie is aangeven in de tabel hiernaast door middel van een groene (op middellange termijn gaat alles goed), een oranje (bedreigd) en rode bol (risico-zone). Van vier kerkgebouwen is aangegeven dat zij in de risicozone verkeren. Drie kerken daarvan zijn in religieus gebruik. Echter, de kerkgemeenschap is klein, de gemiddelde leeftijd is hoog en er bestaat op dit moment geen of nauwelijks nevengebruik van het kerkgebouw.

De toekomst van de herbestemde kerk, die door ons in de risicozone is aangegeven, is onzeker. Dit vanwege het tijdelijk eigenaarschap, en onzekerheid over de toekomstige eigenaar. Tegelijkertijd moeten er flinke investeringen gedaan worden in het onderhoud van de kerk.

Statistieken toekomstperspectief
Uit de gesprekken met de kerkeigenaren is gebleken dat een deel van de kerkbesturen zoekend is. Lang niet alle kerkgemeenschappen maken actief plannen om het toekomstperspectief te vergroten. De wens hiertoe is wel aanwezig, zodat de gemeenschap zolang mogelijk kan blijven kerken in het eigen kerkgebouw.

Het realiseren van 'nevenbestemmingen' naast de religieuze hoofd-functie biedt kansen om het gebruik van het kerkgebouw te intensiveren en de kosten (energierekening, onderhoud van het gebouw) te verdelen onder meerdere gebruikers. Het kerkgebouw krijgt een grotere rol binnen de samenleving en de kerkgemeenschap kan in het eigen kerkgebouw blijven kerken.

functie
- herbestemd
- transitie/leegstaand
- religieus

monument
- rijksmonument
- gemeentelijk monument
- beeldbepalend

urgentie
- op middellange termijn gaat alles goed
- bedreigd
- risicozone

OPTIES VOOR BIJBESTEMMEN I.C.M. RELIGIEUZE FUNCTIE EN VOOR HERBESTEMMEN LEEGSTAANDE KERKGEBOUWEN

- Opties voor bijbestemmen (i.c.m. religieuze functie)
- Verwachte invulling leegstaande kerken Amstelveen
- Aanbevolen ontwikkelrichting voor nieuwe leegkomende kerkgebouwen
- * Duurzaamheidsmaatregelen zijn meestal noodzakelijk voor her- of bijbestemmen

Er zijn verschillende scenario's met betrekking tot het gebruik van kerkgebouwen, in volgorde van behoudend (zowel qua gebruik als gebouw) tot aan rigoreuze wijziging:

1A: behoud religieuze functie
1B: behoud religieuze functie in combinatie met nevenbestemming/ onderhuur

2: herbestemming binnen de maatschappelijke functie.
Doorgaans kan het kerkgebouw in verregaande mate behouden blijven. Financieel leidt deze bestemming vaak tot een minder duurzame oplossing.

3: herbestemming buiten de maatschappelijke functie.
Doorgaans moet een kerkgebouw voor een woon- of kantoorbestemming grootschalig worden aangepakt t.b.v. daglichttoetreding, isolatie, ventilatie, inpassing van verdiepingsvloeren, etc. Financieel leidt deze bestemming vaak wel tot een duurzame herbestemming. Met wijziging van de bestemming zal het kerkgebouw bij verkoop meer opleveren dan met een maatschappelijke bestemming.

4: sloop/nieuwbouw
Voor kerkgebouwen met een monumentale status zal dit de laatst mogelijke optie zijn, vanwege de sloopbescherming. Voor kerkgebouwen zonder monumentale status zal verkoop en sloop een reële optie zijn, nu zowel de grondprijzen als de woningnood hoog zijn.

Verkoop van kerken, en verzoeken tot rigoreuze herbestemming en sloop (en eventueel afvoering van de monumentale status) en tot bestemmingswijzigingen zijn in de huidige markt zeer reëel, en ook reeds opgetreden in het recente verleden. Het is van groot belang dat hier in een vroeg stadium over na wordt gedacht. Voor welke kerken is sloop een optie? Hoe zeer hechten wij aan behoud van het maatschappelijke bestemming, en voor welke kerken zou een herbestemming, naar bijvoorbeeld wonen, tot de mogelijkheden behoren?
Duidelijk mag zijn, dat wanneer wordt overgegaan tot een volgend scenario, aflopend van 1A naar 4, hoe meer schade wordt aangedaan aan het oorspronkelijke kerkgebouw en de monumentale waarde. De noodzaak tot het schade toebrengen aan monumentale kerkgebouwen moet beargumenteerd worden.
Het laten uitvoeren van een Haalbaarheidsonderzoek
Herbestemming kan bij grootschalige herbestemmingsprojecten veel inzicht bieden in de haalbaarheid en de wenselijkheid van een project.

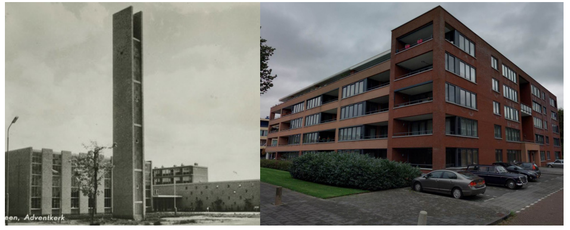
De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verleent subsidies voor haalbaarheidsonderzoeken, waarmee een duurzaam gebruik van monumenten en van gebouwen met een cultuurhistorische waarde wordt bevorderd. De regeling beoogd een succesvolle herbestemming van monumenten te bevorderen. Om ook het verduurzamen van monumenten verder te stimuleren wordt ook het uitvoeren van verduurzamingsonderzoeken subsidiabel gesteld in aanvulling op een haalbaarheidsonderzoek.

scenario 1: Bankraskerk-Sjoel

scenario 2: maatschappelijke bestemming Johanneskapel

scenario 3: herbestemming wonen

scenario 4: sloop Adventkerk ten behoeve van Nieuwbouw

hoofdstuk 6

onderzoeksresultaten: sterkte-zwakte-kansen-bedreigingen analyse

Naar aanleiding van de gesprekken met de kerkeigenaren en de verschillende participatierondes, is een SWOT-analyse opgesteld. Hierin worden de sterke en zwakke punten ten aanzien van de Amstelveense Kerkgebouwen en kerkgemeenschappen in kaart gebracht, en tevens de kansen en bedreigingen. De sterke en zwakke punten hebben met name betrekking op kerkgebouw-niveau, terwijl de kansen en bedreigingen meer op stedelijk niveau worden gevormd en buiten de invloedsfeer van de kerkeigenaren zelf liggen, terwijl deze zeer van invloed kunnen zijn op het toekomstperspectief van de kerkgemeenschap en kerkgebouwen.

STERK

- hoog aandeel monumentale kerken
- financiële situatie is vaak goed
- contact met gemeente verloopt goed
- corona heeft laten zien dat kerken snel kunnen inspelen op een veranderende situatie door diensten te streamen

ZWAK

- groot aandeel van kerk-gemeenschappen met kerk krimpt
- tekort aan vrijwilligers
- hoge stookkosten
- minimale inzet op verbreding of multifunctioneel gebruik van kerkgebouw
- weinig samenwerking tussen kerken

KANSEN

- van reactieve houding naar proactieve houding
- groeiende internationale kerkgenootschappen zonder kerkgebouw
- interesse in verbreding / multifunctioneel gebruik

BEDREIGINGEN

- hoge huizenprijzen jagen jonge gezinnen weg uit Amstelveen
- hoge grondprijs, veel interesse van ontwikkelaars
- hoge pensioenleeftijd zorgt voor weinig vrijwilligers
- belangen kerkeigenaren stroken niet altijd met belangen in ‘de stad’
- komen kerkgangers terug naar de kerk na corona?

Zoals in voorgaande hoofdstuk is besproken zijn verschillende (vooral kleinere) kerkgemeenschappen zoekend naar mogelijkheden om het toekomstperspectief te vergroten.

Ondanks de beperkingen, zoals een tekort aan vrijwilligers, bestaat de wil om hiermee aan de slag te gaan. Het kost voor deze gemeenschappen enige tijd om van een reactieve houding over te schakelen naar een proactieve houding, en ideeën om te zetten in daden. We hopen dat dit project deze transitie voor hen in gang zal zetten.

Extra aandacht behoeft de aanwezigheid van de internationale kerkgemeenschappen in Amstelveen. Deze kerkgemeenschappen groeien vaak en zijn niet in het bezit van een eigen kerkgebouw. Samenwerking tussen deze gemeenschappen en de kerkgemeenschappen die wel in het bezit zijn van een kerkgebouw, kan gezien worden als een kans, ten gunste van het het vergroten van het toekomstperspectief van zowel het kerkgebouw als de kerkgemeenschap. In enkele gevallen komt inhuur van een internationale kerkgemeenschap in een bestaand kerkgebouw voor, maar er bestaan mogelijkheden voor intensivering hiervan. Het overgrote aandeel van de internationale kerkgemeenschappen komt momenteel bijeen in bedrijfspanden en schoolgebouwen, maar hebben de voorkeur voor de viering in een kerkgebouw, via inhuur of aankoop van een kerkgebouw. Probleem is vaak dat alle partijen de eredienst op de zondagochtend willen houden. Toch zou het aanbeveling genieten om de verschillende kerkbesturen met elkaar in contact te brengen en de mogelijkheden van samenwerking en inhuur te bezien. De gemeente ontvangt met enige regelmaat verzoeken van kerkgemeenschappen die zoeken naar een ruimte in Amstelveen.

Binnen dit onderzoek is gesproken met de volgende internationale kerkgemeenschappen:
Gereja Kristen Indonesia Nederland (GKIN), Cama-gemeente, Cross Roads-kerk, Stadshartkerk en de Koreaanse kerk. Het is helaas niet gelukt in contact te komen met de Islamitische gemeenschap.

Een ander aandachtspunt is het gemis van samenwerking tussen de verschillende kerkbesturen. Er bestaat in Amstelveen sinds januari 2021 geen platform meer waar kerkbesturen elkaar structureel ontmoeten. Tegelijkertijd geven alle kerkbesturen aan waarde te hechten aan een lokaal kerkelijk netwerk en periodiek overleg.

Een specifieke bedreiging tenslotte, voor het Amstelveense kerkenbestand wordt gevormd door de hoge grondprijs, in combinatie met de grote woningbouwopgaaf. Ontwikkelaars staan in de rij om woningen te bouwen in Amstelveen, terwijl de beschikbare grond schaars is. Leegkomende kerken zullen door ontwikkelaars veelal interessant zijn als mogelijke woningbouwlocaties.
Bovendien trekken door de hoge prijzen van woningen, jonge gezinnen weg uit Amstelveen, en is er weinig jonge aanwas bij kerkgemeenschappen.

hoofdstuk 7

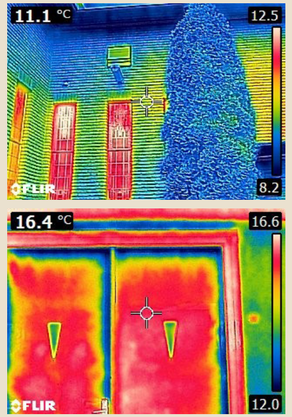
duurzaamheidsscans

Introductie

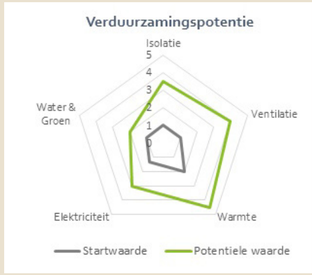
Uit de gesprekken met verschillende kerkeigenaren bleek, dat de hoge stookkosten een belemmering waren voor het verbreden van het gebruik. Daarom is door de gemeente aangeboden om een inventariserende duurzaamheidsscan uit te laten voeren. Negen van de zestien kerken hebben hierin interesse getoond. Uiteindelijke hebben acht kerken in Amstelveen begin 2021 een energiescan ontvangen, waarin de duurzame kansen per kerk in kaart zijn gebracht. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd door het ingenieursbureau De Groene Grachten, gespecialiseerd in het verduurzamen van historische gebouwen.
In de periode februari 2021 tot en met april 2021 zijn er in totaal 8 duurzaamheidsscans voor kerken in Amstelveen uitgevoerd. Een dergelijke scan bestaat uit een gebouwopname, onderzoek en rapportage. In de bijlage 'Analyse duurzaamheidscans' wordt de data weergegeven die onttrokken is uit de acht duurzaamheidsscans. De uitkomsten van de scans zijn per kerk samengevat in een verduurzamingsspin, zie voorbeeld. Hierbij wordt de verduurzamingspotentie per thema (isolatie, ventilatie, warmte, elektriciteit en water & groen) uitgedrukt .

Tijdens de gebouwopname is zo veel mogelijk informatie opgehaald over de bouwkundige en installatietechnische staat, de energieprestatie van de panden en de duurzaamheidsambitie van de gebruikers, ook wel de nulmeting genoemd. Zo hielpen de warmtebeelden bij het in kaart brengen van de warmtelekken, zoals de beelden hiernaast tonen.

Vervolgens heeft elke kerk een rapportage ontvangen van deze nulmeting en een daaropvolgende verduurzamingsroadmap. De duurzaamheidsscans gingen in op de vijf eerder genoemde thema's. Waarbij aan de hand van de roadmap de integrale verbinding gelegd werd tussen deze thema's. De roadmap is uitgedrukt in de vorm van een overzichtstabel (zie voorbeeld), waarbij onderscheid is gemaakt tussen:
1. Het laaghangend fruit (quickwins door middel van relatief kleine ingrepen met beperkte kosten); 2. de korte termijn maatregelen en 3. de lange termijn maatregelen.
Deze acht kerken hebben hiermee een goed inzicht gekregen in de verduurzamingsmogelijkheden, en de kosten ervan. Van verschillende kerkbesturen hebben we inmiddels vernomen dat ze concreet aan de slag gaan met de adviezen uit het rapport.

Bijschrift: veelal vormde de ramen relatief de grootste warmtelekken (rode kleur in het linkse beeld) en werden er in veel kerken rondom gevelopeningen koude luchtlekken gespot (blauwe kleur in het rechtse beeld)

Bijschrift: Per thema kan een score van 1 tot 5 behaald worden (1=minst duurzaam en 5=meest duurzaam). In het grijs wordt de huidige duurzaamheidsscore getoond, en in het groen is de potentiele duurzaamheidsscore inzichtelijk gemaakt.

Toelichting kansenlijst		Impact op monument[1]	Comfort[2]	Groenscore[3]	Investering[4]	TVT[5]	Vergunning[6]
Laaghangend fruit							
Ledverlichting	Ledverlichting is nog zuiniger dan spaarlampen, vervang deze dan ook op een natuurlijk vervangingsmoment.	0	n.v.t.	✓✓	€ 2 - € 8 per lamp	< 5 jaar	Nee
Raambekleding	Maak gebruik van dikkere gordijnen om warmte beter vast te houden. Lichte gordijnen werken tevens een zonwerend.	0	☆	✓	€ 70 - € 120 per m²	5 - 10 jaar	Nee
Radiatorfolie	Pas radiatorfolie toe achter alle radiatoren om de warmteafgifte te verbeteren.	+	☆	✓✓	€ 1 - € 5 per m²	< 5 jaar	Nee
Monitoring	Maak gebruik van een energieverbruiksmonitor om inzicht te krijgen in het gebruik en hier op te sturen.	0	n.v.t.	✓✓	€ 100 - € 200 per stuk	< 5 jaar	Nee
Korte termijn							
Vloerisolatie	Isoleer de vloer aan de onderzijde vanuit de kruipruimte. Dit heeft de voorkeur t.o.v. bodemisolatie.	+	☆☆☆	✓✓✓	€ 40 - € 60 per m²	25 - 30 jaar	Ja
Gevelisolatie	Onderzoek of de spouwmuur van de zijgevels geschikt zijn voor spouwmuurisolatie.	+	☆☆	✓✓	€ 15 - € 20 per m²	< 5 jaar	Ja

Bijschrift: De overzichtstabel biedt een overzicht van de nodige maatregelen en de impact van desbetreffende maatregel op het monument, het comfort, de investering, de indicatieve terugverdientijd en de eventuele vergunningplicht.

hoofdstuk 8

opbrengsten en quotes uit participatie

De quotes die zijn genoemd in dit hoofdstuk zijn opgehaald tijdens de verschillende participatierondes.

quotes kerkeigenaren

“Het is van belang is dat we een balans vinden tussen het gebruik van de kerk enerzijds, en het behoud van de gebouwen anderzijds.”

“Wij kijken naar de kansen voor verhuur aan andere genootschappen.”

“Het behoud van de religieuze functie moet als eerste behoefte gezien worden.”

“Het gaat te veel over de gebouwen en niet over de functie die kerkgemeenschappen hebben binnen de samenleving. Er wordt vanuit gegaan dat de religieuze functie verdwijnt of veel kleiner wordt. Binnen het gesprek mist een vorm van waardering en respect die deze vrijwilligersorganisaties doen”

“De urgentie om actie te ondernemen wordt nu pas echt duidelijk. Maar dit proces kost tijd, eerst bij het bestuur en daarna nog bij de gemeenschap.”

“Ik mis het begrip vanuit de gemeente voor de positie waarin kerken zich bevinden, het onderhoud van de historische gebouwen kost veel geld en brengt zorgen met zich mee.”

“Een Taskforce klinkt interessant maar dit dient eerst intern besproken te worden voordat wij hieraan willen deelnemen.”

“Een Taskforce vraagt om creativiteit: er moet buiten de gebaande paden gedacht durven worden.”

“De sociale en maatschappelijke functies zouden wij graag verbreden, maar hier zitten wel grenzen aan. De religieuze functie staat voor ons voorop. Bovendien is de beschikbaarheid van vrijwilligers die benodigd is bij verhuur beperkt.”

quotes ambtelijke organisatie

“Kijk niet alleen naar de waarde van stenen, maar ook naar de waarde van het maatschappelijk gebruik.”

“Multifunctionaliteit van de kerk (en daarmee het genereren van extra inkomsten) zouden we moeten ondersteunen.”

“Het maatschappelijk vastgoed in Amstelveen is als strategisch bestempeld en in eigendom van de gemeente. Je zou wellicht kunnen kijken of je minder interessante locaties op termijn vervangt met kerkgebouwen.”

“De gemeente is niet verantwoordelijk voor de beoogde maximalisatie van de opbrengst van een vastgoed-ontwikkelaar. Wij zijn er voor de samenleving, in het algemeen belang.”

“De gemeente moet met één mond spreken. Discussie tussen afdelingen wordt binnenshuis gevoerd. De Kerkenvisie moet daarin een duidelijk richtinggevend kader vormen.”

“Waardevermeerdering als gevolg van bestemmingswijziging bemoeilijkt het behoud van de maatschappelijke functie.”

“Behoud van de maatschappelijke functie heeft de voorkeur. Alleen onder strikte voorwaarden kan daarvan worden afgeweken.”

quotes 'partijen uit de stad'

“Kerken hebben een meerwaarde in het stedelijk landschap, maar hebben ook een belangrijke maatschappelijke functie als plek voor samenkomst en ontmoeting.”

“De Kerkenvisie moet kunnen worden gebruikt als een stappenplan. Onder welke omstandigheden mag welk scenario worden gehanteerd, en onder welke voorwaarde?”

“Gezamenlijk en multifunctioneel gebruik van de kerken moet worden verbeterd. Kerkbesturen moeten over de horizon van de bestuurstermijn durven kijken, en eerder om hulp durven vragen.”

“Amstelveen mag geen woonwoestijn worden. Kerken geven kleur en karakter aan Amstelveen.”

“Een Kerkenvisie moet inspiratie opleveren voor bij- en herbestemming.”

“Vermindering van de religieuze functie moet niet alleen als iets negatiefs worden benaderd, maar ook als een kans om nieuwe functies te geven aan deze gebouwen, die van belang zijn voor de samenleving.”

quotes gemeenteraad

“Is het wel wenselijk om iets neutraals als een wijkcentrum, onder te brengen in een kerkgebouw? Werkt die samenwerking wel?”

“Welke functies vallen er allemaal onder een maatschappelijke bestemming? Hoe breed moet dat gezien worden?”

“Hoeveel internationale gemeenschappen hebben interesse, in gebruik te maken van een bestaand kerkgebouw? Welke druk brengt dit mee op een wijk, bijvoorbeeld met parkeren?”

“Er is al veel geïnvesteerd in dit onderzoek en het actieplan vraagt om nog veel meer middelen. Waarom doen we dat eigenlijk, en welke privileges krijgt de gemeente daarmee? Kunnen wij invloed uitoefenen op het gebruik? Krijgen we recht op eerste koop?”

“Deze visie gaat niet alleen over het behoud van gebouwen, maar ook over het gebruik en de maatschappelijke functie. Het stuk moet niet alleen in de commissie Ruimte, Wonen en Natuur, maar ook in de commissie Burgers & Samenleving besproken worden.”

“Mooi idee, om maatschappelijke voorzieningen, als een wijkteam bijvoorbeeld, door de week het kerkgebouw te laten gebruiken. Daar kun je al snel mee starten en kijken hoe het bevalt. Dat geeft levendigheid, ontmoeting en opbrengsten voor de kerk.”

Omschrijving bestemmingsplan ‘maatschappelijke bestemming’:

educatieve, sociaal-medische, sociaal-culturele en levensbeschouwelijke voorzieningen, voorzieningen ten behoeve van sport en sportieve recreatie en voorzieningen ten behoeve van openbare dienstverlening, alsook een kinderdagverblijf en ondergeschikte detailhandel en horeca ten dienste van deze voorzieningen (citaat uit een Amstelveens bestemmingplan).

hoofdstuk 9

aansluiting gemeentelijke beleidsdoelen

Het belang van de gemeente bij het opstellen van deze Kerkenvisie, is kort door de bocht genomen, tweeledig.

Behoud van het culturele erfgoed

Het ene belang bestaat uit het behoud van het lokale culturele erfgoed. Het religieus erfgoed maakt daarvan een belangrijk onderdeel uit. Niet voor niets is maar liefst 81% van de bestaande kerkgebouwen aangewezen als monument.

De afgelopen collegeperiode is extra ingezet op het lokale culturele erfgoed en het belang van het historisch besef onder de inwoners.

Een van de eerste zinnen van het Coalitieakkoord 2018-2022 is:

“Het verleden heb je, de toekomst kun je maken…”
Op pagina 2 van dit stuk staat vervolgens dat:

“Duurzaam besturen betekent investeren in de leefbaarheid van onze stad. We hebben de stad te leen van onze kinderen. Dat verplicht ons om goed voor die stad te zorgen. Investeren in de wijken en ons erfgoed onderhouden”.

En op pagina 11:

“We werken aan stadsvernieuwing en renovatie in overleg met inwoners, eigenaren en corporaties. Daarbij behouden we het karakter van de wijken en het Amstelveens cultureel erfgoed”.

Ook vanuit de gemeenteraad zijn verschillende moties ingediend ten behoeve van het behoud van het Amstelveense erfgoed. In 2018 werd de motie ‘Laat Monumenten niet lopen’ ingediend, waarin onder andere aangegeven wordt dat ‘raadsbreed steun is gegeven om monumentale gebouwen te behouden’ en dat ‘het beter is om monumentale gebouwen vooraf te beschermen, dan achteraf te acteren’. Hierbij werd gerefereerd aan de ternauwernood voorkomen sloop van het gebouw aan de Randwijcklaan 13, dat een zeer bewogen geschiedenis vertegenwoordigt.

In juli 2019 werd de motie ‘Een Kerkenvisie voor Amstelveen’ ingediend, waarbij het belang van het behoud van de kerkgebouwen door de gemeenteraad werd onderschreven.

Behoud van maatschappelijke functies en ontmoetingsplekken

Naast het behoud van de stenen, wordt ook veel belang gehecht aan het behoud van de maatschappelijke functies in de wijken. De woningmarkt in Amstelveen is momenteel overspannen en het aanbod sluit onvoldoende aan bij de vraag. De beschikbare ruimte voor nieuwbouw is schaars, de grondprijs is hoog en er ontstaat een tekort aan voorzieningen. Juist in deze situatie is het behoud van locaties met een maatschappelijke functie van groot belang. Kerkgebouwen zijn vanuit de basis bestemd en gebouwd voor ontmoeting, samenkomst en bezinning. De kerkgemeenschap is decennia, zo niet eeuwen, één van de belangrijkste sociale dragers in de samenleving geweest. Nu deze gemeenschappen krimpen, en ontmoeting in de kerk niet meer voor iedereen vanzelfsprekend is, worden deze functie door andere sociale structuren en ontmoetingsplekken overgenomen. Juist binnen deze tijden, met een steeds vollere en snel veranderende stad, is het behoud of ontwikkelen van locaties met een maatschappelijke bestemming, des te belangrijker.

Aan deze problematiek wordt aandacht besteed in de Nota Sociaal Domein (2019). Hierin is te lezen dat:

“Algemene voorzieningen zoals ontmoetingsmogelijkheden maken onderdeel uit van een sterke sociale basisstructuur”

Ook de Visie ‘Amstelveen Ontmoet Elkaar’ (2021) gaat ervan uit dat:

“Ontmoeten is de sleutel tot een sterke sociale basis”

In deze recent vastgestelde visie op ontmoeten worden aanknopingspunten gevonden voor de samenwerking met kerkbesturen, en de inzet van kerkgebouwen. Een opvallend gegeven is, dat in deze visie kerkgebouwen niet worden genoemd als ontmoetingslocaties.

In deze visie wordt gepleit voor het uitbreiden van het aantal ontmoetingsplekken. Niet alleen in de grote ontmoetingsplekken, zoals de buurtcentra, maar ook naar kleinschalige ontmoetingsplekken dicht bij huis, is vraag.

Een deel van deze ontmoetingslocaties (buurtcentra) worden momenteel actief gefaciliteerd door de gemeente of zijn gemeentelijk eigendom. De wens bestaat om de bestaande locaties te behouden en waar dit kan en nodig is meer kleinschalige locaties toe te voegen.

Voorts komt uit het onderzoek naar voren dat buurtmaaltijden de sociale samenhang versterken. Inwoners vragen om mogelijkheden om samen te kunnen eten. Dit vraagt om ontmoetingslocaties waar voor groepen gekookt kan worden en waar onze inwoners samen kunnen koken.

Het streven bestaat om het welzijnswerk meer in de wijken en buurten onder te brengen. Het bundelen van organisaties en functies daarbij, levert een betere verbinding en een efficiënter ruimtegebruik op. Dit multifunctionele gebruik van de welzijnscentra is een pré.

Enkele groepen van inwoners in Amstelveen hebben aangegeven juist behoefte te hebben aan grotere ruimtes dan nu er beschikbaar zijn in de beschikbare ontmoetingsruimten. Vanwege de kosten kan de gemeente grotere ruimtes dan die we nu al in eigendom hebben niet realiseren.

In de verschillende wensen en doelen, voortkomend uit de visie ‘Amstelveen Ontmoet Elkaar’ worden kansen gezien wanneer de samenwerking wordt aangegaan met kerkgemeenschappen. Wanneer bijvoorbeeld buurthuizen zouden kunnen inhuren in kerkgebouwen, daarbij ook denkend aan de kleinschaligere pastorieën en nevenruimten, kunnen de lasten en kosten worden verdeeld over meerdere gebruikers. Kerken zijn bij uitstek geschikt voor ontmoeting en samenkomst, zijn doorgaans centraal gelegen in de woonwijken en zijn op doordeweekse dagen vaak beschikbaar. Bovendien beschikken veel kerkgebouwen over een keuken. Veelal zijn zowel kleinschalige ontmoetingsruimte beschikbaar, als grootschalige kerkzalen.
Door samenwerking, inzet als ontmoetingsplekken en het bijbestemmen met maatschappelijke functies krijgen kerken weer een rol binnen de samenleving en een plek van belang binnen de buurt.

Als op termijn blijkt dat meer maatschappelijk functies in kerkgebouwen kunnen worden ondergebracht, dan kunnen locaties waar deze functies nu gehuisvest zijn, wellicht vrij vallen. De vrijvallende locaties zijn vanuit cultuurhistorisch perspectief waarschijnlijk minder interessant, en hebben geen monumentale status. Voor deze locaties komt dan eventueel woningbouw in beeld. Voor de stad, met een overspannen woningmarkt, een aantrekkelijk bijkomend effect.

hoofdstuk 10

opbrengsten en ideeën

De participatieve opzet van het Kerkenvisietraject in Amstelveen heeft ‘onderweg’ al veel opgebracht. Het gesprek tussen kerkbesturen en andere eigenaren van kerkgebouwen en de gemeente Amstelveen is op gang gekomen. Er is onderling begrip ontstaan. Toekomstverwachtingen zijn gedeeld en voor de stad in beeld gebracht. Hierop is gereflecteerd en over gebrainstormd door zowel ambtenaren en bewoners van Amstelveen als partijen, erfgoedorganisaties en ondernemers.

Tenslotte hebben diezelfde kerkeigenaren gezamenlijk en met de gemeente Amstelveen alle uitkomsten besproken en vooruit gekeken naar goede vorm van samenwerking, om het toekomstperspectief van de Amstelveense kerkgebouwen en -gemeenschappen te vergroten.

Op deze manier zijn er samen de eerste stappen gezet. Om tot een duurzaam toekomstperspectief voor het religieus erfgoed te komen is een langere adem nodig, waarbij een goede samenwerking van essentieel belang is.

De volgende inzichten, inclusief kansen en bedreigingen, zijn vanuit het gemeentelijk perspectief de opbrengst uit dit proces en vormen input voor de visie en het bijbehorend actieplan voor de volgende fase.

Toekomstig langdurig religieus gebruik voor veel kerken onzeker

Voor veel kerkgemeenschappen is de toekomst onzeker, dat geldt ook voor de Amstelveense kerkgemeenschappen. De religieuze gemeenschappen in Amstelveense kerkgebouwen worden veelal voor een structureel deel geleid en gerund door betrokken vrijwilligers. Het aantal betaalde krachten verschilt sterk per gemeenschap, van geen tot meerdere voltallige fte's. Een aanzienlijk deel van de (met name kleinere) gemeenschappen kent een relatief hoge gemiddelde leeftijd, krimpt en jonge aanwas stagneert of neemt af. Deze ontkerkelijkingstrend is al enige tijd gaande in Amstelveen. In 2020 was 38% van de kerkgebouwen in Amstelveen buiten religieus gebruik (landelijk is dit percentage 25 %). Uit gesprekken met kerkbesturen kwam naar voren dat er slechts voor één kerkgebouw met zekerheid werd gesteld dat het over 15 jaar nog in religieus gebruik zou zijn. De andere besturen geven aan hierover onzeker te zijn.
De verwachting is dat over 15 jaar tenminste zowel de katholieke gemeenschap en de protestante gemeenschap tenminste 1 kerkgebouw in religieus gebruik hebben in Amstelveen.

1.

laatste kerkdienst Sint Annakerk (2011)

Krimpende kerkgemeenschappen zijn zoekend

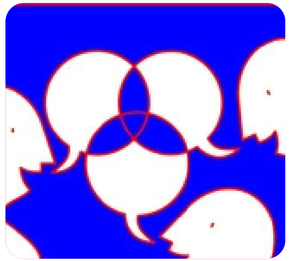
Krimpende kerkgemeenschappen gaan verschillend om met de gestage afname van het vertrouwde aantal dienstbezoekers en activiteiten. Veelal worden geleidelijke veranderingen ingevoerd. Jeugdactiviteiten nemen af. Ook voelt de kerkzaal te groot voor een steeds kleiner groepje. Een steeds kleiner wordend team van vrijwilligers gaat steeds meer doen en kan lastig opvolgers vinden. De inkomsten uit collectes worden lager en het gebouw wordt steeds minder gebruikt. Sommige kerkbesturen proberen het gebouw te verhuren, of de pastorie of nevenruimte, om voor de buurt of op andere wijze van betekenis te zijn en ook om de doorlopende kosten te dekken.

Het nadenken over de toekomst is een zoekproces, met voor de meeste leden van de kerkgemeenschappen een emotionele lading. Zij en hun (groot)ouders en kinderen soms, zijn in de kerk gedoopt, getrouwd en hebben er afscheid genomen van geliefden. De onderlinge band binnen een gemeenschap voelt als een warm bad.

Tenslotte gaan de verschillende geloofsrichtingen anders met de krimp om. De meeste kerkgemeenschappen maken onderdeel uit van een groter landelijk verband. Zo hebben bisdommen van de katholieke kerk een eigen krimpstrategie ontwikkeld. Lokale kerkgemeenschappen hebben hier wisselend houvast aan en/of worstelen soms ook met deze ‘hoog over’ voorschriften die in hun ogen niet altijd voldoende aansluiten bij de lokale toekomstidealen voor de kerk.
Ook de PKN kerken hebben te maken met een teruglopend ledenaantal en kerkbezoek waarbij de landelijke organisatie ondersteunt. Dit geldt eveneens voor de kerken die onderdeel uitmaken van de Nieuw-Apostolische Kerk.

De meeste kerkgenootschappen vinden het interessant om passende nevenbestemmingen te vinden en/of uit te breiden. Op dit moment is het aanbod van te huur aangeboden ruimten in kerken niet erg inzichtelijk.

2.

praten over en kijken naar de toekomst

Hoge woning- en grondprijzen bedreiging

Kerkbesturen geven aan dat de afname van jonge gezinnen uit hun kerkgemeenschap versneld wordt door het gebrek aan beschikbare en betaalbare woningen voor jonge gezinnen in Amstelveen. Zij trekken noodgedwongen de stad uit. Dit heeft vervolgens grote impact; de jeugd is immers de toekomst.

De andere zijde van de hoge woning- en grondprijzen is dat kerkbesturen met enige regelmaat worden benaderd door projectontwikkelaars. De ontwikkelaars hebben interesse om kerkgebouw(en) en grond te kopen en te transformeren naar, hoofdzakelijk, woningbouw.

In het verleden hebben transacties die op deze wijze zijn ontstaan een aantal malen geleid tot suboptimale uitkomsten voor zowel de projectontwikkelaar, als vanuit het perspectief van de stad. Onduidelijkheid over de mogelijkheden leidde tot tumult over en weer. Om dit in de toekomst te voorkomen, worden belangen en wensen vanuit de gemeente in deze visie bespreekbaar gemaakt, en de uitgangspunten opgeschreven.

3.

De Synagoge Amstelveen gesloopt (2017) voor woningbouw

De Carmelkerk gesloopt (1994) voor woningbouw

Waardering en gevoel stakeholders bij religieus erfgoed

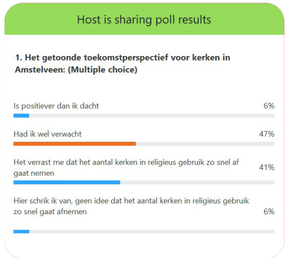
Uit landelijk onderzoek blijkt dat niet alleen leden van een kerkgemeenschap zich verbonden voelen met een kerkgebouw. Kerktorens zijn bakens in de buurt en de stad. Veel bewoners gingen vroeger naar de kerk en hun ouders ook. Eens per jaar – vaak met kerst - gaan ze nog. Dan puilen de kerken uit. Of ze bezoeken de kerk tijdens een culturele aangelegenheid, bijvoorbeeld voor een concert.

Monumentale kerkgebouwen zorgen voor bezieling van wijken en dorpen. Mensen genieten in een steeds sneller veranderende wereld van de schoonheid van deze gebouwen en van het gevoel van verbinding met een rijk verleden. Dit vertaalt zich ook in financiële waarde. Woningen en andere gebouwen in een wijk worden aantrekkelijker gevonden, rondom dit monumentale erfgoed, en worden hoger gewaardeerd.

Als een kerk te koop komt, ontstaat vaak veel commotie in de buurt. Bij bewoners en anderen spelen emoties en zij zien graag dat kerkgebouwen publiek toegankelijk blijven. Als plaats van ontmoeting, met het liefst een maatschappelijke functie.

Tijdens de workshops met ambtenaren, partijen uit de stad als erfgoedorganisaties en ondernemers en bewoners in Amstelveen werd dit beeld onderschreven. Het overgrote deel van de deelnemers pleit voor het koesteren van de kerkgebouwen, ook wanneer de religieuze functie vervalt. De wens is om ze voor de toekomst van Amstelveen als ontmoetingsplaatsen met een geheel of deels nieuwe invulling te bewaren. Om dat te bereiken, zullen we met elkaar naar oplossingen moeten zoeken. Een goed voorbeeld hiervan is het aanpassen van een kerkinterieur, wanneer het gebruik wijzigt. Om het kerkgebouw als zodanig langer te benutten zou de wens kunnen ontstaan om het (monumentale) interieur aan de eisen van de tijd en het gebruik aan te passen. Het is van belang om hier in goed overleg naar te kijken, en de verschillende belangen in goed overleg af te wegen.

4.

poll als onderdeel van een participatieronde

Cultuurhistorische waardering en bescherming religieus erfgoed op orde

Amstelveen bezit een bijzondere, zeer waardevolle en gewaardeerde collectie religieus erfgoed, zoals hierboven en in hoofdstuk 4 omschreven. Deze collectie is goed beschermd door de toekenning van ofwel een rijks- (4) of een gemeentelijke monumentale status (9) aan de 16 kerken. Er zijn, na toekenning van de status gemeentelijk monument aan de Immanuelkerk, geen kerken meer die hiervoor in aanmerking komen. Tijdens het Kerkenvisie onderzoek is dit vastgesteld.

Dit betekent dat het religieuze erfgoed een sloopbescherming geniet en dat alleen in nauw overleg en middels een omgevingsvergunning wijzigingen aan het gebouw mogelijk zijn.

Daarnaast is voor alle kerkgebouwen met een religieuze functie een maatschappelijke bestemming opgenomen in het bestemmingsplan. Met het koesteren van de maatschappelijke bestemming worden herbestemmingen waarmee grootschalige wijzigingen gepaard gaan, en de kerk een private bestemming krijgt, voorkomen. Slechts bij indiening van een verzoek tot wijziging van de bestemming kan hiervan, via de weg van besluitvorming door de gemeenteraad, worden afgeweken.

Belangrijk is om het belang en de waarden die het religieus erfgoed vertegenwoordigt nadrukkelijk in de verschillende relevante onderdelen van de omgevingsvisie te verankeren.

5.

monumentschildje

Vraag naar kerkgebouwen voor religieus gebruik

Een aantal (internationale) kerkgemeenschappen in Amstelveen is actief op zoek naar permanente huisvesting en wil graag een kerkgebouw kopen.

Niet alle kerkelijke of andere geloofsgemeenschappen krimpen en/of huizen in kerkgebouwen. Typerend voor Amstelveen is een grote internationale populatie, waaruit een waaier aan religieuze gemeenschappen is voortgekomen. Deze gemeenschappen zijn veelal stabiel of groeiend. Voorbeelden hiervan zijn de Koreaanse, Indonesische en Japanse gemeenschap. Zij zijn op allerlei wijzen gehuisvest. Zo maakt de Koreaanse gemeenschap mede-gebruik van de Immanuelkerk op een verhuurbasis. En kerkt de Japanse gemeenschap op zaterdagen in de Titus Bransdsma Kerk. Een aantal gemeenschappen speurt, soms al jaren, naar een eigen kerkgebouw. Ook zijn er een beperkt aantal groeiende geloofsgemeenschappen met een niet-internationale achtergrond, die nu in een school of een ander soort gebouw zijn gehuisvest. Zij geven aan mogelijk ook interesse te hebben in het delen of zelf betrekken van bestaande kerkgebouwen.

6.

Titus Brandsma-kerk

Krachten bundelen biedt kansen

De meeste kerkbestuurders geven aan in hoge mate op hun eigen gemeenschap gericht te zijn. Het is al een uitdaging om de eigen vraagstukken het hoofd te bieden. Bovendien is er vaak sprake van een overkoepelende landelijke organisatie, die ook om afstemming vraagt.

Er bestaat in Amstelveen sinds januari 2021 geen platform meer waar kerkbesturen elkaar structureel ontmoeten.

De relatie van kerkbesturen met de burgerlijke gemeente Amstelveen, loopt meestal via de lijnen van specifieke vraagstukken. Bijvoorbeeld op het gebied van parkeren of over een gewenste wijziging aan het monumentale pand. In het algemeen wordt deze relatie als prettig en constructief ervaren.

Incidenteel hebben in het verleden bijeenkomsten plaatsgevonden op uitnodiging van de gemeente Amstelveen met de burgemeester. De meeste kerkbesturen stellen prijs op dit overleg.

Door de scheiding van kerk en staat bestaat er van nature geen hechte relatie tussen kerken en gemeente Amstelveen.

In de afsluitende bijeenkomst werd inzichtelijk dat zowel kerkbesturen als de gemeente Amstelveen zien dat zij baat kunnen hebben bij gemeenschappelijke initiatieven. Nut en noodzaak van een gezamenlijke taskforce Toekomst kerken in Amstelveen (o.i.d.) werd breed onderschreven.

Een eerste opbrengst van deze samenwerking is een kerkgenootschap dat getipt werd tijdens het Kerkenvisietraject over de mogelijkheid om een subsidie aan te vragen voor een haalbaarheidsonderzoek naar neven- of nevenbestemmingen. Inmiddels is de subsidie aangevraagd en toegekend en is het onderzoek gestart.

7.

Duurzaamheid

Tijdens het Kerkenvisie-onderzoek is de kerkeigenaren aangeboden om een duurzaamheidsscan te laten uitvoeren, zie voor de uitkomsten hoofdstuk 7 en de bijlage ‘Analyse Duurzaamheidsscans’. Vaak worden kerkgebouwen, buiten de wekelijkse kerkdiensten, minimaal benut, omdat het comfort te wensen overlaat en/of omdat de elektriciteits- en stookkosten zo hoog zijn, dat verhuur niet opweegt tegen de opbrengsten. Uit de 8 inventariserende onderzoeken die in Amstelveen gedaan zijn naar kerkgebouwen met een religieuze functie blijkt, in meer of mindere mate dit beeld. Door middel van een aantal stappen, kunnen verbeteringen worden aangebracht.

Met name de jongere kerken (bouwjaar na 1960) beschikken over bouwsystemen die veelal makkelijker te isoleren zijn en de installatietechnische basis is veel geschikter voor een duurzamer concept.

Hoewel verschillende kerkeigenaren hebben aangegeven concrete plannen hebben om met de adviezen uit de rapportage aan de slag te gaan, blijft het een kip-ei dilemma wanneer en welke investeringen gedaan zullen worden. Wanneer de intensiviteit van het gebruik achter blijft, zal er geen aanleiding zijn investeringen te doen in het verlagen van de stookkosten. Wanneer het comfort te wensen overlaat, en de stookkosten onevenredig hoog, zal het gebruik niet toenemen.
Om deze cirkel-redernering te doorbreken, zullen stappen gezet moeten worden. De inventariserende duurzaamheidsscan, met de tabel met een overzicht van de mogelijkheden, de opbrengsten daarvan, de kosten, de terugverdientijd en de eventuele vergunningplicht, kunnen daarin helpen.

zonnepanelen op de Immanuelkerk

Kansen in relatie tot de toekomst van de stad

In Amstelveen bestaat een grote druk op beschikbare ruimte om alle gewenste functies voor de stad in onder te brengen. Het deels of geheel vrijkomen van grote, vaak centraal in stadsdelen gelegen kerkgebouwen, kan dan ook kansen bieden. Daarnaast spelen een aantal grote thema’s voor de stad die een directe connectie hebben met het kerkenvraagstuk.

Het strategisch belang van ontmoetingsplekken
Een stad is succesvol, bij de gratie van de mate waarin men elkaar kan ontmoeten. Landelijk dringt het besef bij steeds meer steden door dat kerkgebouwen unieke ontmoetingsplaatsen zijn op centrale locaties. En dat je deze ruimtes nooit meer terug kunt krijgen als je ze onomkeerbaar herbestemt, zoals bijvoorbeeld naar woningen. Het coronavirus heeft laten zien dat de toekomst onvoorspelbaar is. Misschien zullen er wel nieuwe virussen komen, die ons dwingen om op langere termijn meer afstand te houden. Kerkgebouwen kunnen daarvoor wellicht een oplossing bieden. Of er kunnen nieuwe, aanvullende vormen van spiritualiteit ontstaan, die om een plek vragen. Kerkgebouwen kunnen met hun verstilde ruimte ook een tegenwicht bieden aan een steeds meer verdichtende en drukker wordende stad. Strategisch bezien is het verstandig om hier een visie op te ontwikkelen en om actief dit belang voor de stad te borgen.

Maatschappelijk vastgoed
In Amstelveen is gekozen voor strategisch maatschappelijk vastgoed in eigendom. Om voor deze wezenlijke functies voor de stad, niet afhankelijk te zijn van de markt voor huisvesting. Er zijn veel argumenten om naar kerkgebouwen te kijken voor het (deels) onderbrengen van deze functies.

- Amstelveen groeit en heeft meer woningen nodig.
- Voor deze groei zijn ook meer maatschappelijke voorzieningen nodig.
- Ruimte is schaars in Amstelveen.
- De gedachte vanuit het sociaal domein is om in wijken centrale plekken te maken waar maatschappelijke voorzieningen samenkomen, mensen elkaar kunnen ontmoeten.
- Uit het Kerkenvisie onderzoek blijkt dat kerkgebouwen op termijn geheel of gedeeltelijk vrij gaan komen de komende jaren
- De gemeente Amstelveen en haar bewoners willen dat het religieuze erfgoed een duurzaam toekomstperspectief krijgt/behoudt - het liefst als openbare plek en/of ruimte.
- Kerken zijn ontmoetingsruimten die qua locatie centraal in wijken liggen, juist om voor iedereen bereikbaar te zijn;
- hierdoor minder reisbewegingen hoeven plaats te vinden, wat bijdraagt aan duurzaamheidsdoelstellingen.

Het is een win-win-win situatie om in de tijd toe te werken naar een model, waarbij kerkgebouwen een nieuwe invulling krijgen in wijken door de maatschappelijke functies hierin onder te brengen. De kerken krijgen dan hun oorspronkelijke ontmoetingsfunctie weer terug. Voor de maatschappelijke functies, inclusief de extra behoefte door groei van de stad, zijn dan per saldo minder m2 nodig dan nu, door verdichting in de bestaande kerkgebouwen.

Door maatschappelijke functies op deze wijze te herschikken vallen minder interessante gebouwen, die nu dienstdoen als maatschappelijk vastgoed en dikwijls wel rondom de stadskern liggen, vrij. Deze plekken kunnen wellicht omgezet worden in extra locaties voor nieuwe woningen.

Deze ambitieuze integrale benadering is een meerjarenpunt op de horizon waar je naartoe beweegt. In de tijd groei je hierin. Dit traject dient in nauw overleg en in overeenstemming met de kerkeigenaren plaats te vinden. Een aantal kerkeigenaren heeft aangegeven hiervoor open te staan. Zij willen liever vanuit het ‘van betekenis kunnen zijn’ naar de toekomst kijken, dan allen vanuit ‘de stenen’. Een voorbeeld van een kerk die al een eerste stap heeft gezet op dit pad is het Apostolisch Genootschap. Zij delen hun gebouw reeds met Stadsdorp Elsrijk.

Overkapping A9 en andere toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen
Al jaren vindt door en met Rijkswaterstaat de voorbereiding en uitvoering van de overkapping van de A9 plaats. Als dit grote project is voltooid, zullen de beide stadsdelen van Amstelveen die nu nog door de A9 worden gescheiden, verbonden worden.

Middenin deze toekomstige parkachtige strook ligt straks de Annakerk, die nu tegen de A9 aanligt. De Annakerk is reeds herbestemd, tot bierbrouwerij, horeca en plek om elkaar te ontmoeten voor allerlei maatschappelijke en culturele activiteiten. Deze plek heeft de potentie om een bruisend middelpunt te gaan vormen van het nieuwe stuk stad. Hiervoor is ook reeds afgesproken met Rijkswaterstaat dat de gemeente Amstelveen het eerste recht van koop voor dit kerkgebouw heeft. Om veilig te stellen dat deze belangrijke toekomstige ontwikkeling succesvol kan zijn, is het slagen van deze koopstrategie een voorwaarde.

Het is zaak om ook in de komende tijd de ruimtelijke ontwikkelingen van de stad en de samenhang met deels of geheel vrijkomende kerken nauw in de gaten te houden. En om hierin proactief, met kerkeigenaren samen, actie te ondernemen.

Internationale gemeenschap onderdeel van Amstelveense identiteit
Als eerder genoemd, zoeken internationale kerkgemeenschappen gebouwen. 19% van de Amstelveense inwoners heeft een niet-Nederlands paspoort[1]. Deze groep heeft behoefte aan maatschappelijke voorzieningen, en aan ruimte voor ontmoeting en samenkomst. Tegelijkertijd bestaat de wens tot een betere integratie in de Amstelveense samenleving. De samenwerking met kerkgemeenten met een kerkgebouw, is aanbevelingswaardig en biedt kansen op verschillende fronten.

1 Visie Amstelveen ontmoet elkaar, gemeente Amstelveen. pag. 11

9.

optreden harmonieorkest Urbanuskerk Amstelveen

visual overkapping A9 met de Annakerk

Verschillen in belangen

Tijdens het Kerkenvisietraject reageerden kerkeigenaren doorgaans zeer positief op de oproep van de gemeente Amstelveen om in gesprek te gaan. De gesprekken zelf verliepen ook prettig. Er is echter af en toe ook aandacht voor verschillen in belangen.

Dat de gemeente Amstelveen het initiatief heeft genomen om een Kerkenvisie te ontwikkelen - terwijl deze gebouwen niet in eigendom van de gemeente Amstelveen zijn, maar van de kerkeigenaren - kan vreemd voelen voor de eigenaren. Soms ervaren zij ook last van de regels van de gemeente, zoals beperkende voorschriften voor het aanpassen van monumentale gebouwen. Meestal echter, kom je daar samen goed uit.

Ingewikkelder kan het worden als het gaat om het afstoten van kerkgebouwen en wat vervolgens is toegestaan na verkoop. De financiële waarde van een kerkgebouw en bijbehorende grond etc. kan sterk toenemen als de gemeente Amstelveen de bestemmingsplanmogelijkheden verruimt. Als bijvoorbeeld het realiseren van woningen in het gebouw wordt toegestaan of zelfs sloop en opvolgend nieuwbouw. Voor sommige kerkgenootschappen is dit erg belangrijk, om het geld te investeren voor het instandhouden van de geloofsgemeenschap. In dit geval kan het belang van de kerkgemeenschap tegenstrijdig zijn met dat van de stad. Als de gemeente Amstelveen juist de maatschappelijke ontmoetingsruimte van een leegkomend kerkgebouw nieuw leven wil inblazen voor de stad, dan zal zij niet aan deze bestemmingsplanwijziging meewerken.

Kerken geven aan aandacht te vragen voor eventuele extra beperkingen die de stad kan gaan opleggen als gevolg van de Kerkenvisie, die op deze wijze voor hen nadelig zou kunnen uitpakken. De gemeente Amstelveen stelt belang in het behoud van de maatschappelijke functies van de kerkgebouwen, terwijl kerkeigenaren daarmee de eventuele opbrengst bij verkoop ziet dalen. Wanneer herbestemmingen buiten de maatschappelijke functie bij voorbaat niet mogelijk zijn, zal het kerkgebouw bij verkoop naar verwachting minder opbrengen.

Kortom, om hier samen uit te komen, is goed overleg en begrip over en weer noodzakelijk.

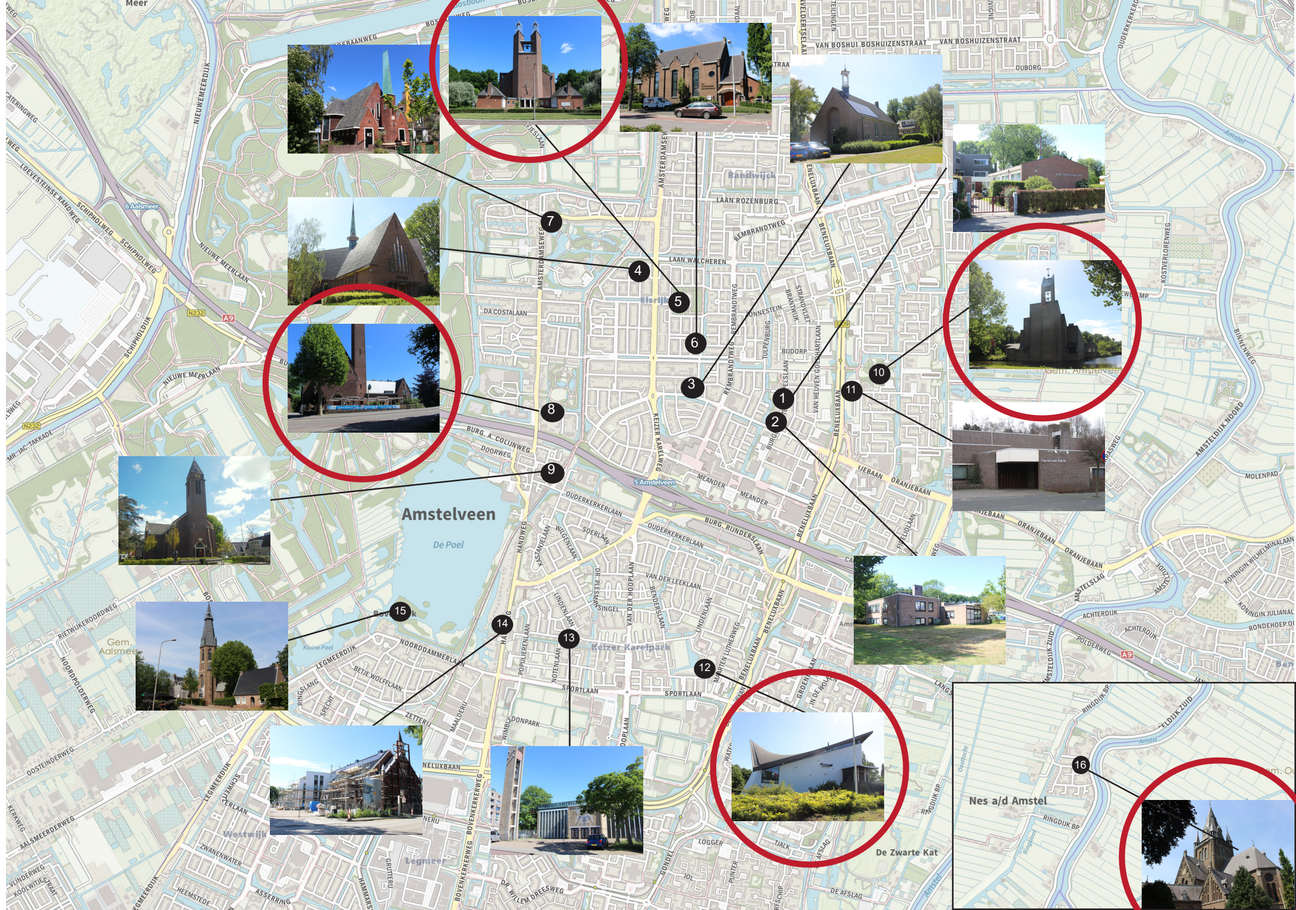
10.

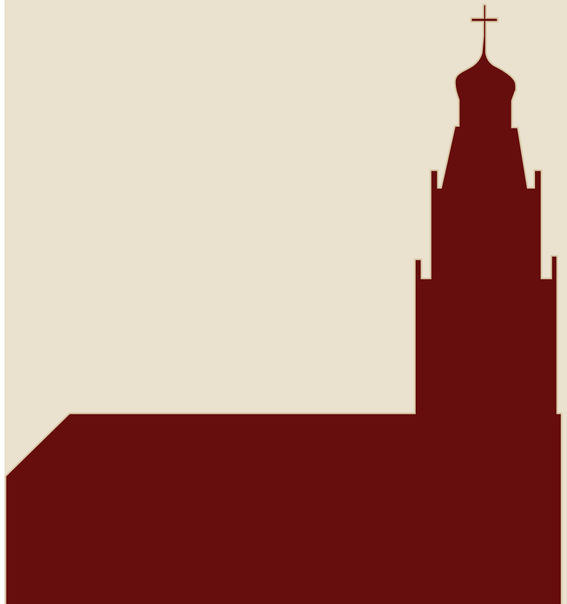
Strategisch gepositioneerde kerkgebouwen

Tijdens de participatie kwam naar voren dat we ons als gemeente extra hard moeten maken voor de meest waardevolle kerken. Kerkgebouwen die nooit verloren mogen gaan voor de stad, die kernkwaliteiten bezitten voor het stedelijk landschap en voor de inwoners van de stad. De waarde kan gevormd worden door de architectuurhistorische, stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden, maar ook het gebruik en de ligging spelen hier een rol in.
In het verleden zijn tenminste vier kerkgebouwen in Amstelveen gesloopt. Op dit moment zijn 6 van de 16 overgebleven kerkgebouwen herbestemd. In totaal zijn er nog 10 kerken over die in religieus gebruik zijn, waarvan er een onbekend aantal in de komende 15 jaar vrij zullen komen. Een flink aantal daarvan stelt nu het gebouw al deels open voor andere functies naast de religieuze functie, of heeft daar interesse in. Van de kerkgebouwen in religieus gebruik, en 1 herbestemde kerk, springen er 5 uit. Deze (voormalige) kerken hebben de potentie om zich op termijn, door een combinatie van cultuurhistorische waarden en ligging, voor de stad wellicht tot een extra bijzondere plek te kunnen ontwikkelen. Uiteraard kan dit alleen in afstemming met de eigenaren en naast de religieuze functie, zolang als het de kerk betaamt. Ook de andere kerkgebouwen zijn uniek en bijzonder. Zij zullen niet aan hun lot (of de markt) overgelaten worden.

Van de 10 kerken met een religieuze functie en 6 herbestemde kerken, bezitten de volgende kerken de meeste kernkwaliteiten (dit is een optelsom van monumentale status, stedenbouwkundige en architectonische waarde, locatie (spreiding) en urgentie):
5 Kruiskerk: Rijksmonumentale kerk in prachtige parkachtige omgeving, in een woongebied met een hoge concentratie van kerkgebouwen (nog drie gemeentelijke monumenten, ook bijzonder)
8 Annakerk: Gemeentelijk monument en herbestemd, zie toelichting bij Overkapping A9
10 Titus Brandsma Kerk: Gemeentelijk monument en bijzondere ligging: enige grote monumentale ontmoetingsplek ten oosten van de Beneluxlaan
12 Paaskerk: Rijksmonument in mooie parkomgeving met vijver. Wordt nu nog volop gekerkt. Ligging: enige grote ontmoetingsplek ten zuiden van de A9, op 15 Urbanus Bovenkerk na. De Urbanuskerk Bovenkerk is ook een Rijksmonument, maar vanwege de regio-functie (religieus gebruik op de lange termijn) en recente renovaties minder urgent.
16 Urbanuskerk Nes a/d Amstel: Rijksmonument, op bijzondere locatie aan de Amstel. Van grote betekenis voor de gemeenschap van Nes. Met potentie voor meer, door o.a. de rivierverbinding met Amsterdam.

hoofdstuk 11

Doelstellingen
Vanuit het perspectief van de stad, is op 10 juli 2019 een motie aangenomen in de gemeenteraad ‘Een Kerkenvisie voor Amstelveen’ met als doel: “om te komen tot een duurzaam toekomstperspectief voor het waardevolle religieuze erfgoed van Amstelveen als meerwaarde in het stedelijke landschap en om de maatschappelijke functie en ruimten voor samenkomst, ontmoeting en bezinning te behouden”. Streven hierbij is om verbindingen te leggen met ontwikkelthema’s en kansen voor de stad. De gemeente Amstelveen wil zowel het ontwikkelen van de Kerkenvisie als de uitvoering van een actieprogramma graag samen oppakken met de kerkeigenaren en op een participatieve wijze hier ook andere stakeholders bij betrekken.
De kerkbesturen en andere kerkeigenaren of huurders, formuleren hun doel met de Kerkenvisie Amstelveen in het algemeen langs deze lijn: “Primaire interesse van de betrokken kerken in de Kerkenvisie is dat in een tijd van ingrijpende veranderingen - vaak krimp, soms groei - de gemeenschappen zoeken naar een betere afstemming van behoeften, mogelijkheden en beperkingen van gebruik van kerkgebouwen zowel voor de kerkgemeenschappen zelf als in afstemming met de gemeente en de lokale samenleving.”

Tijdens een afsluitende bijeenkomst van vertegenwoordigers van de kerkgemeenschappen en andere kerkeigenaren of huurders, samen met de gemeente Amstelveen, werd gereflecteerd op de opbrengsten van het Kerkenvisietraject tot nu toe. Gezamenlijke conclusie was dat de invalshoeken wellicht iets verschillen, maar dat er meer overlap lijkt te zijn. Dat samen optrekken kansen biedt voor alle betrokkenen om hun doelstellingen te realiseren.

Noodzaak tot handelen
De opbrengst van het Kerkenvisietraject tot nu toe laat een heldere noodzaak tot handelen zien. In feite is het 0- scenario: “wat gebeurt er bij continuëring van het huidige gebruik?” in beeld gebracht. Dit scenario leidt tot een ongewisse uitkomst voor een groot deel van het religieuze erfgoed van Amstelveen. Uit gesprekken met kerkbesturen kwam naar voren dat er slechts voor één kerkgebouw met zekerheid werd gesteld dat deze over 15 jaar nog in religieus gebruik zou zijn. De andere besturen geven aan hierover onzeker te zijn. Het niets-doen scenario is weinig veelbelovend en levert veel onzekerheid op voor zowel eigenaren van kerken in religieus gebruik als voor de stad Amstelveen.
Tegelijkertijd zijn er interessante kansen ontdekt in de ontwikkeling van de stad, die mooie raakvlakken vertonen met wensen van kerkbestuurders of al in gang gezette bewegingen in of rond kerkgebouwen.

Van reactief naar proactief
Nu partijen elkaar hebben leren kennen en gezamenlijk een beeld hebben gevormd van de toekomstverwachtingen, bedreigingen én kansen kunnen we een volgende stap zetten. De opbrengsten van fase 1 van het Kerkenvisietraject bieden de kans om van een reactieve modus naar een proactieve modus te gaan. Op deze wijze kunnen wenselijke scenario’s voor de toekomst actief worden uitgewerkt en gerealiseerd.

Visie
De Kerkenvisie Amstelveen is niet alleen een visie, maar ook en vooral een oproep tot actie.

Kerkeigenaren en de gemeente Amstelveen zouden hun krachten kunnen bundelen in een taskforce “Toekomst kerken in Amstelveen”, die op regelmatige basis bij elkaar komt. Kerkbesturen nemen actief deel en de gemeente Amstelveen stelt hiervoor een projectleider beschikbaar en de benodigde capaciteit ter ondersteuning. Raadsleden en andere partijen die kunnen bijdragen, kunnen evt. deelnemen. E.e.a. uiteraard in overleg met de kerkbesturen.

Deze taskforce zal actief kansen voor kerken creëren en uitwerken. De wensen van kerken om maatschappelijk van betekenis te zijn of, wanneer dat noodzakelijk is, rekening houden met de beëindiging van het religieus gebruik, zijn uitgangspunt. Evenals de actuele thema’s van de stad die raken aan kerken.

In eerste instantie wordt gedacht aan het stimuleren van nevenbestemmingen in kerken, door:

1. Een project te starten voor het opzetten van een gezamenlijk matchingplatform voor aanbod van en vraag naar ruimten in kerken (passende activiteiten);
2. Gezamenlijk onderzoek te doen naar matchingsmogelijkheden met internationale geloofsgemeenschappen en/ of met geloofsgemeenschappen die nu niet gehuisvest zijn in een kerkgebouw of het delen van een kerk, waarbij de gemeente Amstelveen wellicht als matchmaker kan optreden;
3. Pilots uit te voeren als onderdeel van een breder onderzoek door de gemeente amstelveen om op termijn meer maatschappelijke functies in kerkgebouwen onder te brengen;
4. Subsidies van de gemeente amstelveen op het gebied van culturele evenementen beter onder de aandacht te brengen;
5. Individuele kerken te helpen met het aanvragen van subsidies voor haalbaarheidsonderzoeken naar neven- en/of herbestemmingen en actief mee te denken en kansen aan te dragen bij deze onderzoeken.

Tegelijkertijd zal geanticipeerd worden op het moment dat meer kerkgebouwen aan herbestemming toe zijn. Door gezamenlijk op te trekken zal hier meer gevoel bij ontstaan. Nevenbestemmingen kunnen geleidelijk groeien naar een herbestemming. Of er kunnen zich kansen voordoen in de toekomst van de stad, die een natuurlijk moment vormen voor een kerkgemeenschap om het gebouw gaandeweg te gaan herbestemmen. Bijvoorbeeld als

maatschappelijke voorzieningen verplaatst kunnen worden.

Kansen om maatschappelijke voorzieningen naar kerken te verplaatsen - achtergrond
Maatschappelijke voorzieningen zijn bijvoorbeeld: voorzieningen op het gebied van zorg (denk aan een sociaal wijkteam dat kwetsbare bewoners of gezinnen bijstaat of een loket waar mensen terecht kunnen voor vragen over jeugdhulp, welzijn, zorg, schuldhulpverlening etc,), cultuur (podium voor toneelkunst, muziekschool), sport, vrije tijd/ sociaal contact (activiteiten om elkaar te ontmoeten, cursussen) of leren (studeren of huiswerk maken met begeleiding, examens).

Nu is het zo dat in Amstelveen deze, meestal gesubsidieerde, functies gehuisvest zijn in panden/ buurthuizen die eigendom zijn van de gemeente Amstelveen. Daar is bewust voor gekozen. Op deze wijze is de stad niet afhankelijk van steeds stijgende marktprijzen om gesubsidieerde maatschappelijke functies in onder te brengen. Door deze functies gaandeweg in kerken onder te brengen, krijgen kerken betaalde nevenactiviteiten door de week, juist als de kerkgebouwen vaak leeg staan. Ook komt er weer meer leven in de kerk, met activiteiten die qua waarden, passend zijn voor kerken. Uiteraard is het in belangrijke mate aan kerkeigenaren of zij dit een interessant scenario vinden dat, om te beginnen, het onderzoeken waard is!

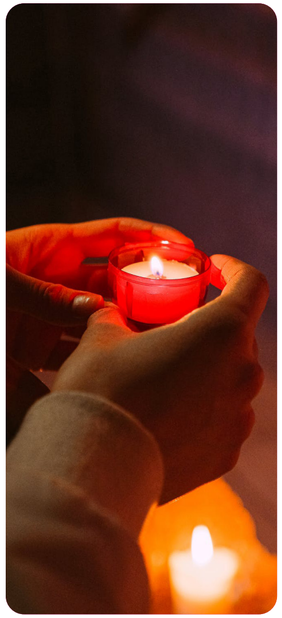
Idee is dat de kerkgemeente gewoon kan doorkerken. Gaandeweg kunnen evt. meer functies naar het kerkgebouw verhuizen, als het goed bevalt. Op de lange termijn, mocht de kerkgemeenschap niet vitaal genoeg meer blijken, dan is wellicht een mooie nieuwe invulling voor het kerkgebouw gevonden. Onderweg wordt in gezamenlijkheid hiervoor een plan ontwikkeld. Waarin wensen en oplossingen op het gebied van functionaliteit, organisatie, financiën etc worden uitgewerkt.

De gemeente Amstelveen vormt eveneens een interne taskforce: Toekomst kerken in Amstelveen. In deze taskforce nemen vertegenwoordigers van verschillende beleidsafdelingen deel, zoals Maatschappelijk Vastgoed, Sociaal Domein, Cultuur, Erfgoed, Ruimtelijke Ontwikkeling etc. Deze taskforce werkt zaken uit die uit de externe taskforce komen en bereidt zaken voor, zoals:

- Een analyse van de behoefte aan maatschappelijke voorzieningen in wijken en wellicht een pilot, om samen met één kerk het idee uit te werken om voorzieningen over te hevelen;
- Het betrekken van de Annakerk bij het uitwerken van de plannen voor de overkapping van de A9;
- Het samen met een afgevaardigde van de kerken een matchingsonderzoek starten met internationale gemeenschappen en/of geloofsgemeenschappen zonder kerk. Zij onderzoeken ook;
- Het opnemen van aanwijzingen met betrekking tot religieus erfgoed in de omgevingsvisie, voor de bescherming van het religieuze erfgoed en om optimaal kansen voor gewenste ontwikkelingen te creëren;
- Het uitwerken van een handleiding voor ambtenaren op verschillende plekken in de gemeentelijke organisatie. De gemeente spreekt met één mond richting projectontwikkelaars, geloofsgemeenschappen die een ruimte zoeken, etc.

In zowel de omgevingsvisie als bovengenoemde handleiding zullen de volgende principes vanuit de gemeente Amstelveen leidend zijn:

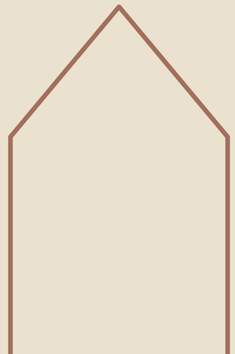
- De maatschappelijke bestemming van kerkgebouwen kan in beginsel niet gewijzigd worden. Kerkeigenaren worden opgeroepen om vroegtijdig in gesprek te gaan met de gemeente om tot een goede uitkomst te komen.
- Een uitzonderingen op dit uitgangspunt geldt voor niet-monumentale kerken. Bijvoorbeeld voor de 't Open Hof kerk is een ontwikkeling op termijn, voorstelbaar. Dit - reeds herbestemde - gebouw, heeft geen monumentale status.
- De gemeente Amstelveen ambieert om de bijeenkomst- en ontmoetingsfunctie van kerkgebouwen voor de stad te koesteren.
- Onderzocht wordt met kerkbesturen en de gemeente Amstelveen of Amstelveen fasegewijs haar maatschappelijke vastgoed kan verplaatsen naar kerkgebouwen.

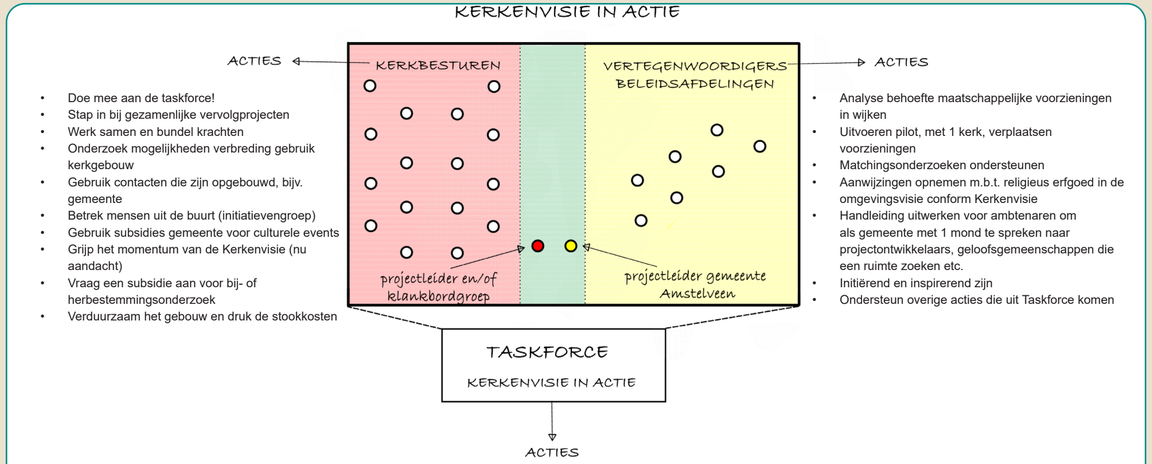
Het onderwerp Kerkenvisie Amstelveen zal met regelmaat terugkeren op de agenda van de gemeenteraad. Als gezamenlijke toekomstplannen meer contour krijgen en verder ontwikkeld zijn. De gemeenteraad stelt middelen ter beschikking om de Taskforce Toekomst kerken Amstelveen te faciliteren. Voor de uitvoering van projecten wordt ook een bijdrage van de kerkelijke deelnemers verwacht.

hoofdstuk 12

actieplan

Aanbevolen acties voor kerkeigenaren en gemeente Amstelveen in fase 2 van het Kerkenvisietraject:

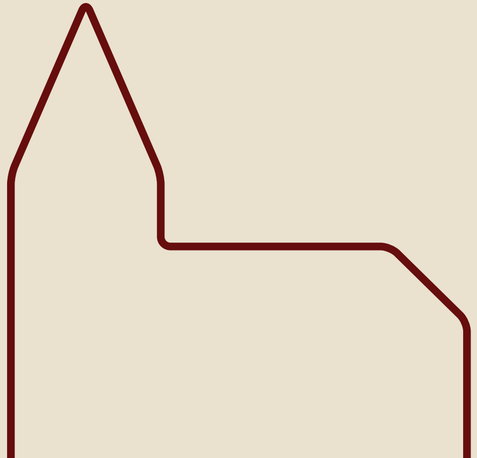

- Doe mee aan de taskforce!
- Stap in bij gezamenlijke vervolgprojecten
- Werk samen en bundel krachten
- Onderzoek mogelijkheden verbreding gebruik kerkgebouw
- Gebruik contacten die zijn opgebouwd, bijv. gemeente
- Betrek mensen uit de buurt (initiatievengroep)
- Gebruik subsidies gemeente voor culturele events
- Grijp het momentum van de Kerkenvisie (nu aandacht)
- Vraag een subsidie aan voor bij- of herbestemmingsonderzoek
- Verduurzaam het gebouw en druk de stookkosten

- Analyse behoefte maatschappelijke voorzieningen in wijken
- Uitvoeren pilot, met 1 kerk, verplaatsen voorzieningen
- Matchingsonderzoeken ondersteunen
- Aanwijzingen opnemen m.b.t. religieus erfgoed in de omgevingsvisie conform Kerkenvisie
- Handleiding uitwerken voor ambtenaren om als gemeente met 1 mond te spreken naar projectontwikkelaars, geloofsgemeenschappen die een ruimte zoeken etc.
- Initiërend en inspirerend zijn
- Ondersteun overige acties die uit Taskforce komen

- Leer elkaar kennen en deel ervaringen
- Samen projecten oppakken:
- Website voor aanbod van en vraag naar ruimten in kerken
- Matchingsmogelijkheden met andere (internationale) geloofsgemeenschappen
- Pilots om meer maatschappelijke functies in kerkgebouwen onder te brengen (Denk aan: wijkteams of informatieloket voor jeugdhulp, schuldhulpverlening, wonen etc)
- Voorlichting subsidies van de gemeente amstelveen, bijv. Culturele evenementen en duurzaamheid
- Help kerken met subsidieaanvragen voor haalbaarheidsonderzoeken naar neven- of herbestemmingen; gemeente denkt actief mee.

hoofdstuk 13

Legenda

MONUMENTALE STATUS

RIJKS

rijksmonument

GEM

gemeentelijk

Beschermd
stads-/dorpsgezicht

Niet beschermd

GROOTTE

S

klein
(<250 m²)

M

middel groot
(250-500 m²)

L

groot
(>500 m²)

XL

zeer groot
(>1500 m²)

GEBRUIK

religieus gebruik

Christelijk

Jodendom

Islam

leegstaand

herbestemd

MAATSCHAPELIJKE NEVENACTIVITEITEN

weinig

middelmaat

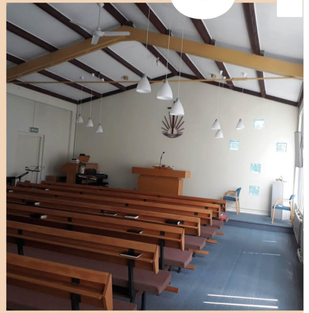
veel

Gebouwschil installatie Quickwins

verduurzamingspotentie

01

kerk

pastorie

entree tot kerk/
pastorie

kerkenpaspoort **Nieuw-Apostolische Kerk**

naam	***Nieuw-Apostolische Kerk***
adres	***Burgemeester Haspelslaan 133, Amstelveen***
bouwjaar	***1965***
architect	***Van Asperen en Hallema***
bouwstijl	***Overig***
oppervlakte	***186 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	**-**

Het Kerkgebouw van de Nieuw Apostolische Kerk is van cultuurhistorische waarde als zichtbaar bewaard gebleven onderdeel van de bouwgeschiedenis van de Nederlands Nieuw Apostolische kerk.

De kerk is gebouwd in een periode dat kerkgemeenschappen nog een belangrijke basis vormden in de Nederlandse maatschappij en dat elke wijk en iedere geloofsgemeenschap een eigen kerk had.

Naast de stedenbouwkundige waarden van het gebouw in de wijk, kan de architectuur als exemplarisch worden gezien voor de bouwperiode. Het ontwerp vertegenwoordigt een mix tussen traditionele opzet (centrale kerkzaal onder een zadeldak) in traditionele materialen, binnen een sober doch doelmatig ontwerp, dat voortkwam uit de tijdgeest van de jaren ’60. De kerk heeft geen bescherm-de status.

02

kerkenpaspoort **‘t Open Hof**

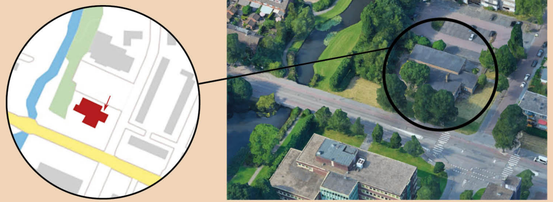

naam	***‘t Open Hof***
adres	***Burgemeester Haspelslaan 129, Amstelveen***
bouwjaar	***1963***
architect	***Jos Margy***
bouwstijl	***Pragmatisch***
oppervlakte	***614 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Kinderdagverblijf***
monumentale status	**-**

De Open Hof-Kerk is gebouwd als verenigingsgebouw voor de Nederlands Hervormde Gemeente te Amstelveen. Hoewel er geen erediensten hebben plaatsgevonden, heeft het gebouw tot zo’n 10 jaar geleden, een kerkelijke functie gehad. Zo was er tot voor kort het kerkelijk adminstratief bureau gevestigd. De Protestantse Gemeente Amstelveen-Buitenveldert is nog altijd eigenaar en gebruikt het gebouw als een beleggingsobject dat een belangrijke financiële bijdrage levert om de kerkelijke activiteiten te kunnen continueren. De laatste tien jaar heeft het gebouw verschillende maatschappelijke functies gehad, waaronder een wijkcentrum. Recent is het gehele pand verhuurd aan een kinderopvang organisatie.

Naast de stedenbouwkundige waarden van het gebouw in de wijk, kan de architectuur als exemplarisch worden gezien voor de bouwperiode. Het gebruik van traditionele materialen in een zeer sober en doelmatig ontwerp, kwam voort uit de tijdgeest van de jaren ’60. Het gebouw bestaat uit twee blokvormige elementen en heeft geen toren of andere verbijzonderingen. De kerk heeft geen beschermde status.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

03

kerkenpaspoort **Immanuëlkerk**

naam	***Immanuëlkerk***
adres	***De Ruyschlaan 147, Amstelveen***
bouwjaar	***1954***
architect	***G. Kliphuis***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***276 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus; Verhuur***
monumentale status	**-**

De Immanuelkerk bevindt zich te midden van woningbouw uit de wederopbouwperiode.
Naast de Immanuelkerk zijn er in Amstelveen andere kerken en religieuze gebouwen in de wederopbouwperiode (1945-1965) gebouwd. De meest opvallende zijn de inmiddels gesloopte Adventkerk (1961), de Kruiskerk (1950), de Heilige Geestkerk (1962) en de Paaskerk (1963). Van de kerken uit deze periode is de Immanuelkerk de enige met traditionalistische invloeden.
Naast de stedenbouwkundige waarden van het gebouw in de wijk, is ook de architectuur van waarde als exemplarisch voor de wederopbouwperiode. Het gebruik van traditionele materialen in een sober, doch doelmatig ontwerp kwam voort uit de tijdgeest van de jaren ’50 en het beperkte budget. De kerk is recent aangewezen als gemeentelijk monument.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

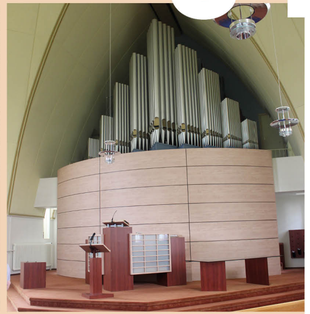

GEM

04

kerkenpaspoort **Pauluskerk**

naam	***Pauluskerk***
adres	***Wolfert van Borsselenweg 116, Amstelveen***
bouwjaar	***1937***
architect	***A.T. Kraan***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***1002 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

De Pauluskerk is stedenbouwkundig fraai gepositioneerd in de bocht van een weg, aan een plantsoen, en vormt een waardevol ensemble met de rondom gelegen jaren ‘30 bebouwing. De bijzondere waarden van dit complex, bestaande uit kerk, kosterij en pastorie zijn gelegen in de situeringswaarde aan de buitenzijde van het oorspronkelijke dorp, evenals de waarde van de bijzondere plattegrond, het architectonische ontwerp en de uitvoering daarvan. De drie hoofdingangen, kapvormen en de hoofdgevels symboliseren de heilige Drie-eenheid. Kenmerkend zijn de dominante samengestelde kapvormen van het gebouw, het metselwerk met kenmerkende detaillering en de smalle, verticale vensteropeningen met glas-in-lood. Het interieur van de kerk is, als gevolg van renovaties in de jaren ’50 en ’60, niet meer oorspronkelijk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de spits op last van de bezetters gesloopt geweest maar na de bevrijding is deze volgens het oorspronkelijke ontwerp herbouwd.

kerk

pastorie

entree tot kerk/ pastorie

RIJKS

05

kerkenpaspoort **Kruiskerk**

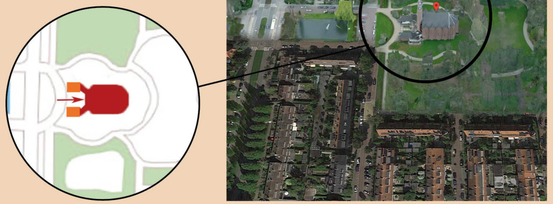
naam	***Kruiskerk***
adres	***Van der Veerelaan 30a, Amstelveen***
bouwjaar	***1950***
architect	***Marius Duintjer***
bouwstijl	***Shake-hands***
oppervlakte	***865 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***Rijksmonument***

De NH Kruiskerk met bijgebouwtjes en voorplein uit 1949-1950 is de eerste van zes naoorlogse Nederlands Hervormde kerken van de bekende architect Duintjer. Duintjer zocht in zijn ontwerpen naar een middenweg tussen modernisme en traditionalisme (shake-hands), waarmee de zich wijzigende opvattingen over de rol van de (Nederlandse Hervormde) kerk in de samenleving zich weerspiegelde. De Kruiskerk maakt nog traditioneel gebruik van torens en een schip, maar in een zeer onconventioneel ontwerp. De kerk kreeg stedenbouwkundig een bewust prominente plek in de wijk Elsrijk. De kerk kent een centrale ligging van het westfront aan het einde van een zichtas met waterpartij en is vrij gelegen in het openbaar toegankelijke De Ruyschpark. Betekenisvol is dat er geen erfafscheiding kwam tussen de eigendommen van kerk en burgerlijke gemeente. Kerk en samenleving vloeiden daardoor letterlijk in elkaar over. Na de bouw van de Kruiskerk heeft de Directeur van Plantsoenen, C. Broerse, de plantsoenaanleg rondom de kerk herzien.

kerk

vergaderzalen

entree tot kerk/ pastorie

06

kerkenpaspoort **Gebouw Apostolisch Genootschap**

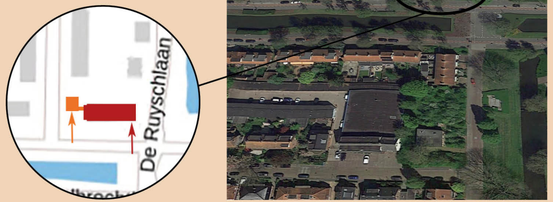

naam	***Apostolisch Genootschap***
adres	***Graaf Aelbrechtlaan 138, Amstelveen***
bouwjaar	***1940***
architect	***C.M. Bakker***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***386 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus Humanistisch***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

Het gebouw van het Apostolisch Genootschap is van cultuurhistorische waarde als zichtbaar bewaard gebleven onderdeel van de bouwgeschiedenis van de Nederlandse Apostolische kerk. Het gebouw is gebouwd in een periode dat kerkgemeenschappen nog een belangrijke basis vormden in de Nederlandse maatschappij en dat elke wijk een eigen kerk had. De sociaal-maatschappelijke veranderingen van de ontkerkelijking dragen eveneens bij aan de cultuurhistorische waarden van onze kerkgebouwen.

De bijzondere waarde van dit complex van gebouw en woonhuis zijn, naast de maatschappelijke functie, gelegen in de situeringswaarde, als onderdeel van de uitbreidingswijk aan de buitenzijde van het oorspronkelijke dorp, evenals de waarde van het architectonische ontwerp en de uitvoering daarvan.
Kenmerkend zijn de dominante en samengestelde kapvormen van het gebouw. Het interieur is als gevolg van renovaties in 1970 en in 2010 niet meer oorspronkelijk. Het woonhuis heeft tot in de jaren zeventig gefunctioneerd als woning voor de voorganger en is vorig jaar verhuurd aan het wijkplatform ‘Stadsdorp Elsrijk’.

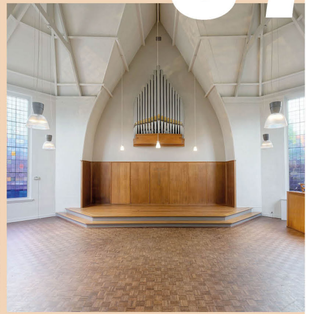
kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

07

kerkenpaspoort **Johanneskapel**

naam	***Johanneskapel***
adres	***Amsterdamseweg 311, Amstelveen***
bouwjaar	***1928***
architect	***A. Ingwersen***
bouwstijl	***Expressionisme***
oppervlakte	***321 m²***
soort eigenaar	***Bedrijf***
functie	***Gemengd***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

De gereformeerde kerken in hersteld verband maakte tot 1946 gebruik van de Johanneskapel. Daarna, tot 1953, deed hij dienst als hervormde kerk en sinds 1953 als Evangelisch-Lutherse kerk. In 1975 is het kerkgebouw aan de achterzijde met een tweetal vleugels uitgebreid naar ontwerp van de architect John Webbers. Vanwege de scheefstand van de toren aan de Amsterdamseweg is in 1994 funderingsherstel uitgevoerd. De laatste kerkdienst was op 14 december 2014. Het kerkgebouw is in 2015 verkocht door de Evangelisch-Lutherse gemeente Amsterdam aan een beleggingsmaatschappij, en kent sindsdien verschillende gebruiken. De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn gelegen in de architectonische onderdelen, zoals de samengestelde kapvormen, het torentje met koperen dakbedekking, de detaillering van het metselwerk en de raam-vormen met daarbinnen de glas-in-lood-vensters. Het interieur is nog ten dele oorspronkelijk.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

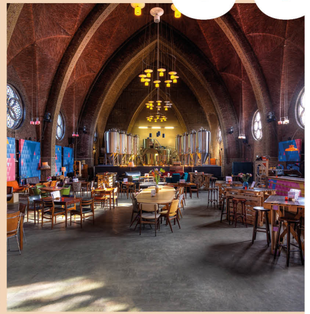

08

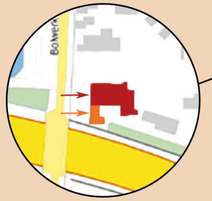
kerkenpaspoort **Annakerk**

naam	***Annakerk***
adres	***Amsterdamseweg 22, Amstelveen***
bouwjaar	***1927***
architect	***J.P.L. Hendriks en H.C.M. van Beers***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***953 m²***
soort eigenaar	***Rijkswaterstaat***
functie	***Horeca, cultureel centrum, bierbrouwerij***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

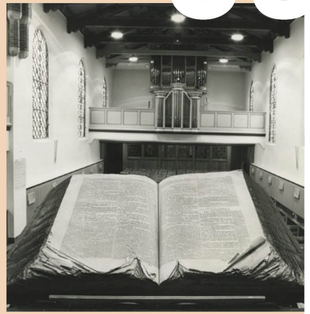
Op 8 mei 2011 is de kerk, tijdens een grote slotviering aan de eredienst onttrokken. In 2013 zijn alle interieuronderdelen en de klokken uit de kerk verwijderd. Verwijdering van de glas-in-lood-vensters, evenals het orgel, is ternauwernood voorkomen. De kerk heeft enkele jaren leeggestaan, of werd korte periodes verhuurd. In 2013 is het eigendom van de kerk overgegaan naar Rijkswaterstaat, als gevolg van de plannen ter verbreding en overkapping van de direct naastgelegen snelweg A9. Rijkswaterstaat heeft nieuwe kerkklokken, afkomstig uit een kerk uit Soesterberg, in de toren laten ophangen. Aan de zuidzijde van de kerk was van oorsprong een pastorie aangebouwd. Deze is begin 2021 gesloopt ten behoeve van de verbreding van de A9. Momenteel is voor de kerk een tijdelijk gebruik ingesteld, in de vorm van een brouwerij, horecagelegenheid en zaalverhuur.

De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn, naast de cultuurhistorische waarden, gelegen in de architectonische onderdelen, waaronder de kerktoren, de raamvormen en de glas-in-lood-vensters. Het interieur van de kerk is als gevolg van de kaalslag in 2013, niet meer oorspronkelijk. Vanwege de prominente ligging aan de A9, is het kerkgebouw voor veel automobilisten een bekend markeringspunt voor Amstelveen.

09

kerkenpaspoort **Dorpskerk**

naam	***Dorpskerk***
adres	***Dorpsstraat 36, Amstelveen***
bouwjaar	***1866***
architect	***Joh. A. Bakhuizen***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***598 m²***
soort eigenaar	***Particulier***
functie	***Gezondheidscentrum***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

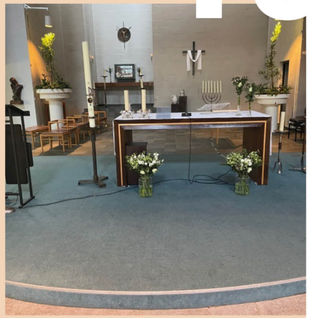

Op 9 januari 2011 vond de laatste viering plaats en is de Dorpskerk aan de eredienst onttrokken. De naastgelegen pastorie, was al eerder verkocht en in gebruik als kantoorruimte. In 2011 is de kerk verkocht en werd ingericht als gezondheidscentrum, waarbij over een groot deel van de ruimte een verdieping is ingepast.
De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn enerzijds gelegen in de cultuurhistorische waarden, als centraal punt binnen de oude dorpskern van Amstelveen. Op deze plek heeft al eeuwen een kerkgebouw gestaan. Met een archeologisch onderzoek is in 2011 aangetoond dat het gebied direct rond de kerk en het dorpsplein, hoge archeologische waarde heeft. Anderzijds is de waarde gelegen in de architectonische onderdelen van het kerkgebouw. Het kerkgebouw is aangewezen als gemeentelijk monument, en is gelegen binnen het gemeentelijk beschermde stadsgezicht ‘Dorpsplein en omgeving’.

10

kerkenpaspoort **Titus Brandsma Kerk**

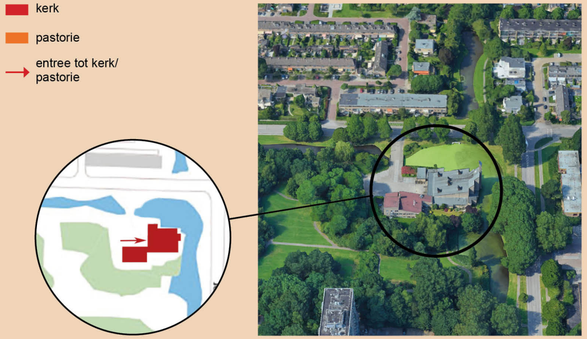

naam	***Titus Brandsma Kerk***
adres	***Westelijk Halfrond 1+3, Amstelveen***
bouwjaar	***1970***
architect	***M.J. Becska** (Thunissen - van Kranendonk)*
bouwstijl	***Modernisme***
oppervlakte	***777 m² (1) en 836 m² (3)***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

De Titus Brandsma-parochie is in 1990 onder deze naam ontstaan vanuit een fusie tussen de parochie van Christus Verheerlijking (1965) en de Thaborkerk (1969). Twintig jaar na de bouw van de Thaborkerk werd vanwege afnemend kerkbezoek en vergrijzing besloten tot een fusie waardoor beide parochies samen gingen als de Titus Brandsma Parochie. Inmiddels is de Titus Brandsmaparochie onderdeel van de RK Parochie Amstelland. De kerk en de parochie zijn vernoemd naar Anno Sjoerd Brandsma (1881-1942), een Rooms Katholiek priester en verzetsheld. Direct naast de kerk ligt een klooster. De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn, naast de cultuurhistorische waarden, gelegen in het bijzondere modernistische architectonisch ontwerp met de samengestelde kap met verschillende hellingshoeken, waarin zeven lichtschachten zijn aangebracht. Ook stedenbouwkundig is het kerkgebouw zeer fraai gelegen in een parkachtige setting. De noord- en oostgevel van het kerkgebouw grenzen direct aan een waterpartij. Het interieur van het kerkgebouw is grotendeels in oorspronkelijke staat. Het naastgelegen klooster is niet meer als zodanig in gebruik, maar wordt verhuurd als woonruimte.

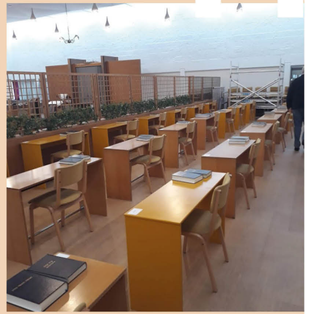
kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

11

kerkenpaspoort **Bankraskerk**

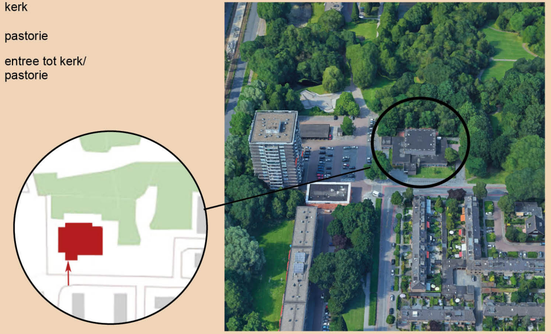

naam	***Bankraskerk***
adres	***Max Havelaarlaan 435, Amstelveen***
bouwjaar	***1970***
architect	***Piet Cohen***
bouwstijl	***Pragmatisch***
oppervlakte	***1037 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***-***

De oorspronkelijke kerkelijke Bankrasgemeente is op 13 juni 2011 gefuseerd met de toenmalige Nieuwe Kruiskerk Gemeente tot de Protestantse Wijkgemeente Kruiskerk en heeft de thuisbasis de Kruiskerk. Het kerkgebouw werd opgekocht door de Nederlands-Israëlitische hoofdsynagoge te Amsterdam. Op 9 december 2012 werd de Synagoge ingewijd.

De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn, naast de cultuurhistorische waarden, gelegen in de stedenbouwkundige waarde, en de fraaie ligging in een groengebied aan de zuid west zijde van de Bankras-Kostverloren heuvel. De architectonische waarden liggen in de vormgeving, welke kunnen worden gezien als een representant van de late, na-oorlogse kerkenbouw. Het kerkgebouw heeft geen monumentale status.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

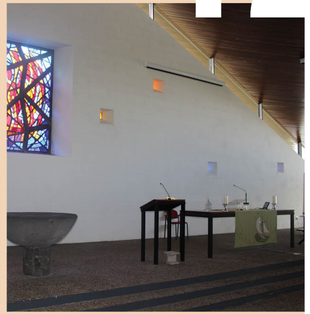

RIJKS

12

kerkenpaspoort **Paaskerk**

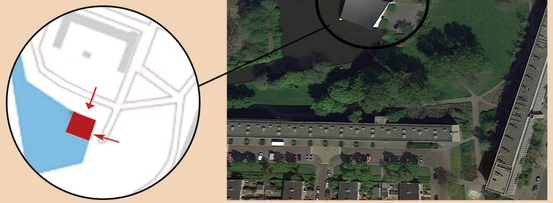

naam	***Paaskerk***
adres	***Augustinuspark 1, Amstelveen***
bouwjaar	***1962***
architect	***J.B. van Asbeck***
bouwstijl	***Modernisme***
oppervlakte	***889 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***Rijksmonument***

De Paaskerk stond in 2013 op de lijst van het Nederlandse Beschermingsprogramma Wederopbouw 1959-1965 en is in 2014 op de rijksmonumentenlijst geplaatst.
De kerk is ontwerpen door architect J.B. van Asbeck, die hierbij geïnspireerd werd door de kapel in Ronchamp van Le Corbusier. De Paaskerk is een verdiepingskerk met de kerkzaal boven. Daarboven is het schaaldak met de vorm van een hyperbolische paraboloïde. Er is geen klokkentoren, maar de kerk heeft wel een carillon naast de ingang in de noordgevel. Het grondvlak is een vierkant, twee van de vier muren staan in het water. De Paaskerk heeft 2 ingangen. Eén boven, die direct toegang geeft tot de kerkzaal. En één beneden, die toegang geeft tot de benedenruimte en via trap en lift tot de kerkzaal boven.

De vrijstaande Paaskerk is stedenbouwkundig fraai gepositioneerd in het Augustinuspark, en is van een relatief grote afstand alzijdig zichtbaar, waardoor de bijzondere vormgeving van het kerkgebouw goed tot zijn recht komt. De bijzondere waarden van dit kerkgebouw zijn, naast de maatschappelijke functie, gelegen in de beeldbepalende ligging in het hart van het Keizer Karelpark, in een parkachtige setting, en tevens in de zeldzaamheidswaarde van de bijzondere architectuur. Het interieur van de kerkzaal is op onderdelen oorspronkelijk. De overige nevenruimtes zijn als gevolg van verschillende renovaties niet meer oorspronkelijk.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

GEM

13

kerkenpaspoort **Heilige Geestkerk**

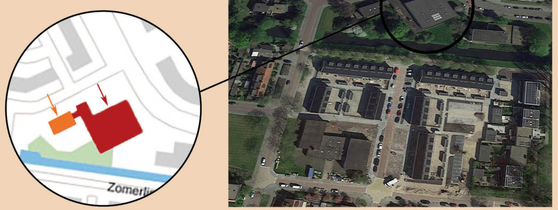

naam	***Heilige Geestkerk***
adres	***Haagbeuklaan 1+3, Amstelveen***
bouwjaar	***1962***
architect	***J.G. de Groot***
bouwstijl	***Modernisme***
oppervlakte	***1113 m²***
soort eigenaar	***Bedrijf***
functie	***Tijdelijk verhuur***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

De Heilige Geestkerk is in 2016 aan de eredienst onttrokken. De geloofsgemeenschap is samengevoegd met de Urbanuskerk Bovenkerk. Het kerkgebouw, het doopvont en de vrijstaande klokkentoren zijn aangewezen als gemeentelijk monument. De naastgelegen dagkerk en pastorie zijn in 2021 van de gemeentelijke monumentenlijst afgevoerd en worden gesloopt, ten behoeve van nieuwbouw (appartementen). De kernwaarden van de kerk liggen in de modernistisch vormgeving als een typisch voorbeeld van de naoorlogse kerkenbouw. Waardevolle architeconische onderdelen worden gevormd door de vrijstaande klokkentoren, de koperen dakrand, het tegeltableau boven de entree en de glasdecoraties in de voorgevel en de doopkapel.

kerk
pastorie
entree tot kerk/ pastorie

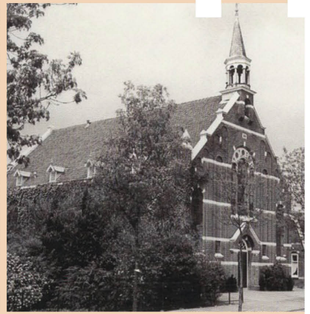

GEM

14

kerkenpaspoort **Handwegkerk**

naam	***Handwegkerk***
adres	***Handweg 117, Amstelveen***
bouwjaar	***1899***
architect	***B. Koolhaas***
bouwstijl	***Traditionalisme***
oppervlakte	***641 m²***
soort eigenaar	***Particulier***
functie	***Wonen***
monumentale status	***Gemeentelijk monument***

De voormalige Handwegkerk is gelegen aan de Handweg ten zuiden van de oude dorpskern van Amstelveen. De Handweg was de, op een dijklichaam gelegen, doorgaande route tussen Amsterdam, via Amstelveen, richting Leiden. Het voormalig kerkgebouw is gebouwd naar aanleiding van het samengaan van Christelijk gereformeerden met de Dolerenden in 1892. In 1899 werd het gebouw naar het ontwerp van de Amsterdamse architect B. Koolhaas in gebruik genomen.

In 2019 is het kerkgebouw gesloopt, en is alleen de voorgevel van de Handwegkerk behouden. De bijzondere waarden van deze kerk, die nog slechts worden vertegenwoordigt door de voorgevel, zijn gelegen in de situeringswaarde aan de buitenzijde van het oorspronkelijke dorp langs een van oorsprong belangrijke doorgaande weg op een dijklichaam, evenals de waarde van het 19e eeuwse architectonische ontwerp.

kerk

pastorie

entree tot kerk/ pastorie

RIJKS

15

kerkenpaspoort **Urbanuskerk Bovenkerk**

naam	***Urbanuskerk Bovenkerk***
adres	***Noorddammerlaan 126, Amstelveen***
bouwjaar	***1875***
architect	***Pierre J.H. Cuypers***
bouwstijl	***Neogotiek***
oppervlakte	***915 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus***
monumentale status	***Rijksmonument***

De Rooms-Katholieke Urbanuskerk is gelegen in Bovenkerk, een buurtgemeenschap in de gemeen-te Amstelveen. De kerk is tussen 1873 en 1888 ontworpen en gebouwd door en onder leiding van architect P.J.H. Cuypers. Het complex bestaat naast het kerkgebouw uit een in 1872, in chalet-stijl ontworpen pastorie, en het Priestergraf van Jan Willem-Brouwers (1831-1893), bestaande uit een grafzerk met een tombe.

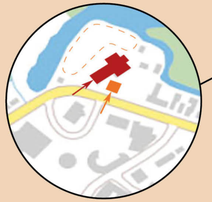
De kerk is een driebeukige neogotische hallenkerk met transept en een zeshoekige toren met een hoge spits. Het complex vormt een belangrijk werk uit Cuypers tweede periode. De kerk is gelegen aan de noordzijde van de Noorddammerweg, in de bocht richting de Legmeerdijk. De voet van de kerk ligt aan de plas De Poel. Het silhouet van de kerk met toren is van verre zichtbaar, en heeft een belangrijke beeldbepalende functie voor de buurtgemeenschap Bovenkerk. Op 15 september 2018 is de kerk gedeeltelijk afgebrand. Het dak en de gemetselde gewelven, evenals een groot deel van het waardevolle interieur is daarbij verloren gegaan. De kerktoren is onaangetast gebleven. Momenteel is de restauratie in volle gang.

Het voortbestaan op langere termijn van deze kerk is verzekerd nu de parochie besloten heeft deze kerk te herbouwen als centrale liturgische kerk in Amstelland en het meervoudig gebruik voor culturele manifestaties , zoals dat al voor de brand gebruikelijk was, zal continueren

kerk

pastorie

entree tot kerk/ pastorie

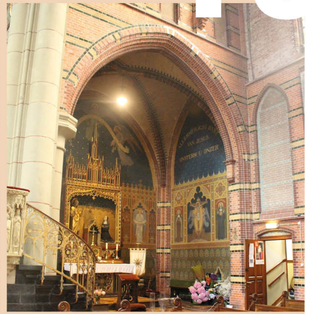

16

kerkenpaspoort **Urbanuskerk Nes a/d Amstel**

naam	***Urbanuskerk***
adres	***Amsteldijk Zuid 144+145, Nes aan de Amstel***
bouwjaar	***1889***
architect	***Joseph T.J. Cuypers***
bouwstijl	***Neogotiek***
oppervlakte	***755 m²***
soort eigenaar	***Kerkgenootschap***
functie	***Religieus; Multifunctioneel***
monumentale status	***Rijksmonument***

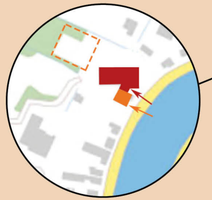
Aan de noordzijde van de Amsteldijk-zuid te Nes aan de Amstel ligt het Rooms-katholieke complex van de ‘St. Urbanuskerk te Nes aan de Amstel’. Dit complex bestaat uit het kerkgebouw, en ten zuiden daarvan de pastorie met erfafscheiding aan de straatzijde. Ten noord-westen van de kerk is het toegangshek tot de begraafplaats ‘Vreedenhof’ te vinden. Het complex ‘Urbanuskerk te Nes aan de Amstel’ is ontworpen door Joseph Cuypers, de zoon van de bekende architect Pierre Cuypers, die verschillende kerken in de regio Amstelland ontwierp.

De Urbanuskerk in Nes is van algemeen belang uit cultuur- en architectuurhistorisch oogpunt als gaaf bewaard gebleven voorbeeld van religieuze bouwkunst uit de tweede helft van de 19de eeuw, in neogotische bouwtrant. Daarnaast heeft het complex stedenbouwkundige en ensemblewaarde vanwege de beeldbepalende situering te Nes aan de Amstel. Het rijk gedecoreerde kerkinterieur is zeer waardevol en in hoge mate in oorspronkelijke staat. Het silhouet van de kerk met toren is van verre zichtbaar, en heeft een belangrijke beeldbepalende functie voor het dorp Nes aan de Amstel.

kerk

pastorie

entree tot kerk/ pastorie

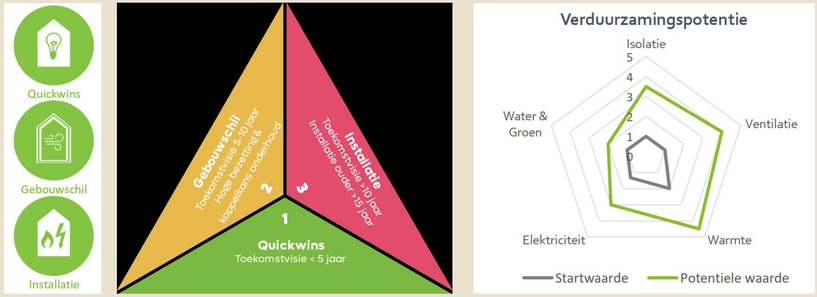

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport. Echter voor onvolledigheden met betrekking tot deze rapportage, op welke grond dan ook, kan COUP B.V. en/of de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. De door u verstrekte persoonlijke gegevens in verband met de opdracht zullen niet aan derden verstrekt worden. Op de inhoud en de presentatie van deze rapportage berust een intellectueel eigendomsrecht van COUP B.V.

bijlage 1

Analyse duurzaamheidsscans door De Groene Grachten

Introductie
In dit hoofdstuk wordt de data weergegeven die onttrokken is uit acht energiescans voor kerken in Amstelveen, uitgevoerd in de periode februari 2021 tot en met april 2021. Tijdens de gebouwopname is zo veel mogelijk informatie opgehaald over de bouwkundige en installatietechnische status van de kerken, de energieprestatie van de panden en de duurzaamheidsambitie van de gebruikers.
De huidige energieprestatie van de kerkgebouwen wordt uitgedrukt aan de hand van het energiegebruik per vierkante meter vloeroppervlak.
Voor elke kerk is deze prestatie te relateren aan de hand van de effectieve bezetting, de functie en de huidige staat van het pand. Hierbij wordt in de regel onderscheid gemaakt tussen de hoofdfuncties: religieus, maatschappelijk en cultureel.
Op basis van de energiescans is er per kerk een focuscategorie aangewezen: quickwins, gebouwschil en installatie. Op de kerkenpaspoorten zijn deze

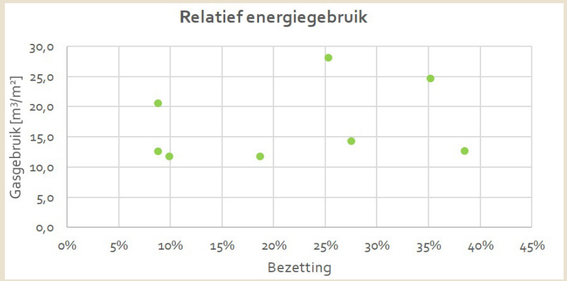
Figuur 1a, 1b en 1c: Figuur 1. (a) iconen per focuscategorie zoals terug te vinden op het kerkenpaspoort (b) generieke kenmerken van de focuscategorieën, (c) voorbeeld spingrafiek verduurzamingspotentie

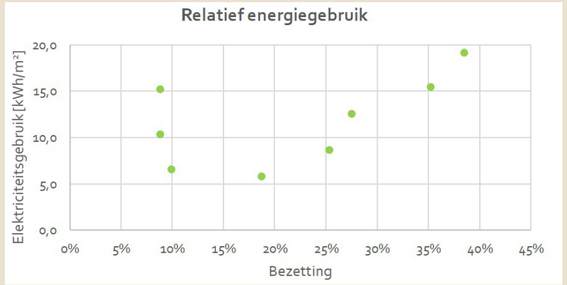
te herkennen aan de iconen zoals weergegeven in Figuur 1a. In de praktijk kunnen er vrijwel altijd in alle drie de categorieën stappen gezet worden. Echter, afhankelijk van de huidige staat, het gebruik en de financiële middelen wordt één van de drie aandachtsgebieden aangewezen als hoofdfocus, zie Figuur 1b voor schematische weergave.
Om een beter beeld te krijgen van de verduurzamingspotentie per kerk, zijn de kansen per thema (isolatie, ventilatie, verwarming, elektriciteit en water & groen) inzichtelijk gemaakt. Per thema kan een score van 1 tot 5 behaald worden (1=minst duurzaam en 5=meest duurzaam). De themafiguren maken inzichtelijk waar generieke kansen voor verduurzaming over de 8 verschillende kerken zoal liggen.

Dezelfde verduurzamingspotentie is per kerk terug te vinden in de kerkenpaspoorten in de vorm van een spintabel, zie Figuur 1c.
Deze spingrafiek toont in het grijs de startwaarde (nulmeting) en in het groen de potentiële waarde (duurzame scenario) van alle vijf de thema's op de schaal van 1 tot 5. Notabene: alleen de realistische zonpotentie, zoals eerder omschreven, is meegenomen onder het thema elektriciteit in de verduurzamingspotentie per kerk. Tevens is er meer aandacht voor het onderwerp zonpotentie. Veel kerkgebouwen beschikken over dakvlakken die goed gesitueerd zijn voor energieopwekking. Vanwege zichtlijnen en de monumentale status van de gebouwen is het echter niet altijd toegestaan om hier zonnepanelen te plaatsen. We maken onderscheid tussen niet zichtbaar of niet-monumentale dakvlakken enerzijds, en zichtbare monumentale dakvlakken anderzijds.

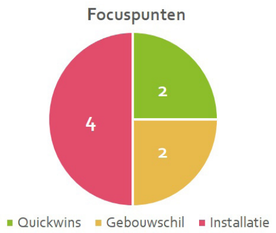
Energierapportage
Acht kerken in Amstelveen hebben begin 2021 een energiescan ontvangen, waarin de duurzame kansen per kerk in kaart zijn gebracht. Het brede palet aan kerken geeft een goed beeld van de verduurzamingspotentie voor kerken in Amstelveen. Een paar uitkomsten staan hieronder op een rij. Opvallend is dat alle acht de kerken nog religieus in gebruik zijn. Vrijwel alle kerken accommoderen daarnaast kleine maatschappelijke activiteiten. Echter, bij een drietal kerken zijn deze activiteiten groot en noemenswaardig te noemen. Van de effectieve gebruikersuren (ochtend, middag, avond, 7 dagen per week) zijn de kerken ongeveer 25-40% van de tijd in gebruik. Het corresponderende gasgebruik binnen deze kerken is daarbij in lijn met het effectieve gebruik. Gemiddeld gebruiken de geanalyseerde kerken jaarlijks 17 m3 gas en 12 kWh stroom per vierkante meter vloeroppervlak. Dit specifieke energiegebruik is weergegeven in Figuur 2a en Figuur 2b. De drie kerken met een actievere maatschappelijke nevenfunctie bevinden zicht het meest rechts in de figuur. Opvallend is dat de kerk die het meeste in gebruik is een laag gasgebruik toont, dit is te verklaren gezien de reeds aanwezige isolatie in de gebouwschil.

Figuur 2a en 2b: Specifiek gas- en elektriciteitsgebruik ten opzichte van een gemiddelde effectieve weekbezetting op basis van de 8 energiescans

Op basis van de huidige staat en toekomstvisie van een kerk is in kaart gebracht welke focuspunten er zoal binnen een kerk aan te wijzen zijn, zie Figuur 3. We zien dat 2 van de 8 kerken (25%) het beste in kunnen zetten op het laaghangende fruit: de quickwins. Dit zijn kerken die een relatief lage bezetting vertonen en minder financiële middelen beschikbaar hebben. Bij 2 van de 8 kerken (25%) liggen kansen om op korte termijn hoger in te zetten op het verbeteren van de gebouwschil. Opvallend is dat er binnen 4 van de 8 kerken (50%) juist de focus mag liggen op het verbeteren van de installatie. Deze laatste 4 kerken moeten ook zeker een aantal isolatiestappen zetten, maar zijn daarmee vaak relatief eenvoudig in staat om voor te bereiden op een duurzame warmteopwekker. Dit is te verklaren doordat Amstelveen over relatief jonge kerken beschikt. De daarmee gemoeide bouwsystemen zijn veelal makkelijker te isoleren en de installatietechnische basis is veel geschikter voor een duurzamer concept.

Figuur 3: Verdeling focuspunten van de 8 geanalyseerde kerken

Isolatie
De meeste kerken hebben vaak al kleine stappen gezet op het onderwerp isolatie. Waar normaliter binnen een kerk veel kansen liggen op het onderwerp raamisolatie, waren hier bij 50% van de kerken al voor- of achterzetramen aanwezig. Vanwege de relatief jonge bouwstijl beschikken veel van de geanalyseerde kerken over een spouwmuur die mogelijk geïsoleerd kan worden. Met betrekking tot de warmteverliezen via het dakvlak lopen de kansen iets verder uiteen. Zo zijn er een aantal kerken waar bijvoorbeeld in de voormalige pastorie of de nevenruimtes een hogere prioriteit voor dakisolatie tonen. Met name wanneer deze ruimtes in de praktijk meer verwarmd zijn dan de kerkzaal. Alhoewel er via de vloer relatief weinig warmte verloren gaat lagen hier in veel kerken wel kansen om vanuit de kruipruimte te isoleren. Met name in de veel verwarmde ruimtes (zoals woongedeeltes en frequent verhuurde ruimtes) loont deze maatregel zich. Specifiek ten aanzien van een verouderd vloerverwarmingssysteem is dit zelfs interessant om de afgifte hiervan te verbeteren.

Ventilatie
Een veel terugkomend onderdeel voor een duurzame basis is het onderwerp ventilatie. Veelal zijn we gewend dat een kerkzaal overtollig ventileert. Niet alleen leidt dit tot comfortklachten, ook gaat dit gepaard met de nodige warmteverliezen. Door de verbeterde isolatie in de gebouwschil in combinatie met kierdichting neemt het ventilatievermogen af. Dit heeft vaak een positief effect op de energiehuishouding. Echter, met name in modernere kerkzalen ligt het risico op de loer dat er onvoldoende geventileerd kan worden tijdens grotere bijeenkomsten. Door simpelweg gebruik te maken van een luchtkwaliteitsmeter kan hier beter op gestuurd worden. Zo kan het helpen toch een raam of deur op een kier te zetten tijdens een evenement. Niet alleen is ventilatie van belang voor de gezondheid van de bezoekers, ook voor het behoud van het pand speelt dit een belangrijke rol. Zo is het belangrijk dat een houten constructie niet verstikt en dient de ruimte tussen een (gewelf) plafond en de dakkap te allen tijde geventileerd te zijn. Hetzelfde geldt voor de kruipruimte.

Figuren 4, 5, 6, 7, 8 en 9: Verduurzamingskansen op de thema's isolatie, ventilatie, warmte, elektriciteit, zonpotentie en water & groen op basis van de 8 energiescans

Warmte
Een algemene trend is dat de verwarmingsinstallatie suboptimaal ingeregeld is. Vaak is er door middel van quickwins al veel energie te besparen in de vorm van radiatorfolie, inregelen van de cv-installatie, leiding-, appendage en kanaalisolatie. Zo is er in meerdere situaties een moderne condenserende ketel aangetroffen, waarbij een veel gevallen zonder al te veel aanpassingen op het verouderde distributie en afgiftesysteem aangekoppeld is. Veelal draait de ketel in deze opstellingen niet als condenserende ketel door een te hoge retourtemperatuur, waardoor niet de volledige efficiëntie van de ketel benut wordt.
Met betrekking tot het afgiftesysteem zien we vaak kansen om in de meest gebruikte en verwarmde ruimtes alvast voor te bereiden op lagetemperatuurverwarming (LTV). Met een dergelijke voorbereiding blijft een kerk flexibel naar de toekomst en wordt de efficiëntie van de huidige installatie verhoogd. In meerdere situaties zijn luchtverwarmingsinstallaties aangetroffen welke relatief eenvoudig gerenoveerd of gerevitaliseerd kunnen worden waarmee op LTV voorbereid kan worden en tegelijkertijd mechanische balansventilatie geïntroduceerd kan worden in combinatie met warmteterugwinning. Voor LTV zijn raam-, spouwmuur-, en dakisolatie veelal een vereiste. Specifiek in de grotere volumineuze kerkzalen liggen kansen om te kijken of er voor het stookseizoen een warm compartiment gecreëerd kan worden, middels bijverwarming of een flexibele afsluiting.
Desalniettemin beschikken verschillende kerken over een toekomstvisie van maximaal 5 jaar. Waardoor grote investeringen in de installatie niet haalbaar worden geacht. Vooralsnog is bij elke kerk

gekeken hoe de warmteopwekker op lange termijn verduurzaamd kan worden. Over het algemeen is de boodschap om voor te bereiden op LTV, tenzij een kerk potentieel een warmtenet tot zijn beschikking krijgt. Merk op, opweksystemen ouder dan 15 jaar lopen al snel tegen het eind van hun levensduur aan. Wanneer een kerk een langer toekomstperspectief (>10 jaar) heeft kan het op dat moment wel interessant zijn om een grotere investering te doen en wellicht zelfs een hybride warmtepomp te installeren.
Let op, verandering in de gebouwschil en het stookgedrag hebben een effect op de benodigde condities voor een aanwezig orgel (mogelijk positief). Dit vergt pandspecifiek onderzoek, zie ook de publicatie van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed 'Kerkorgels en binnenklimaat'.

Elektriciteit
De elektriciteitsvraag binnen een kerk is vaak beperkt. Gemiddeld wordt slechts 10% van de jaarlijkse CO2-uitstoot vertegenwoordigd door het elektriciteitsgebruik. Desondanks is er in alle kerken met name op de onderwerpen verlichting en verouderde installaties zeker op elektriciteit te besparen.

Zonpotentie
Daarnaast beschikken nagenoeg alle kerken over daken met een hoge zonpotentie. Waarmee in totaal theoretisch 88.500 kWh elektriciteit per jaar opgewekt kan worden.
In verband met de regelgeving op monumenten wordt op 12% van deze dakvlakken het plaatsen van zonnepanelen ook realistisch geacht vanuit het oogpunt van de monumentwaarde en beeldkwaliteit. De overige dakvlakken zullen in overleg met gemeente en/of RCE nader onderzocht dienen te worden. Merk wel op dat in veel gevallen hiermee in de huidige situatie meer elektriciteit opgewekt zou worden dan de kerk zelf gebruikt. Hier liggen dan ook kansen om de energie aan de buurt te koppelen. Op het moment dat er (deels) elektrisch verwarmd gaat worden zal deze elektriciteitsvraag uiteraard stijgen en wordt het interessanter om deze volledige potentie verder te verkennen.

Water & Groen
We hebben steeds vaker te maken met hittegolven, piekbuien en aanhoudende droogtes. Een kerk kan een belangrijke rol spelen in haar directe, vaak versteende, omgeving. Op de thema's water en groen kan dan ook bij alle kerken nog meer bijgedragen worden aan de klimaatadaptatie. Zo liggen er kansen voor de aanleg van groene daken, geveltuinen, waterbesparende maatregelen, regenwaterinfiltratie, regenwatergebruik en nestvoorzieningen. Hiermee wordt lokaal de klimaatbestendigheid verhoogd, verkoeling geboden en de biodiversiteit gestimuleerd. Geredeneerd vanuit het rentmeesterschap is dit natuurlijk een belangrijk thema voor elke kerk.

Dit hoofdstuk is opgesteld door De Groene Grachten.

Spingrafieken verduurzamings-potentie van de 8 onderzochte kerkgebouwen.

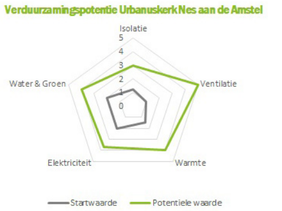

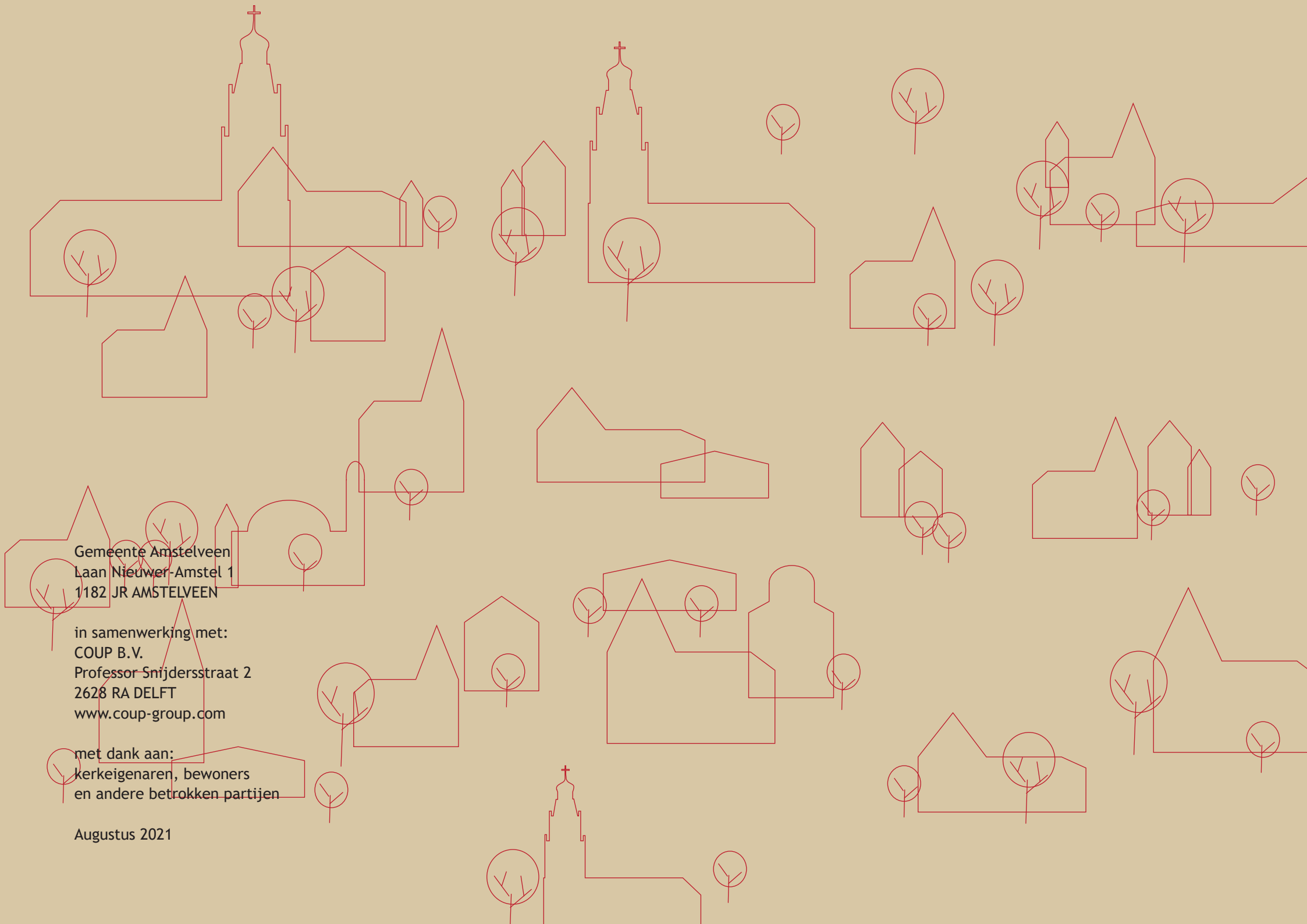

Gemeente Amstelveen
Laan Nieuwer-Amstel 1
1182 JR AMSTELVEEN

in samenwerking met:
COUP B.V.
Professor Snijdersstraat 2
2628 RA DELFT
www.coup-group.com

met dank aan:
kerkeigenaren, bewoners
en andere betrokken partijen

Augustus 2021